

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Ühiskonnateaduste instituut

Signe Algma

**SOTSIAALNE ETTEVÕTLUS KUI ÜKS SOTSIAALTÖÖ VORM EESTIS
SOTSIAALSE ETTEVÕTTE JA KOHALIKU OMAVALITSUSE KOOSTÖÖ
NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: *Mag Mervi Raudsaar*

Tartu 2014

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud

Signe Algma, 22.01.2014

ABSTRACT

Social Entrepreneurship as a Form of Social Work in Estonia, Based on an Example of Cooperation Between a Social Enterprise and the Local Government

Signe Algma

The purpose of this Bachelor's thesis is to map out social entrepreneurship as a means of doing social work, based on an example of cooperation between a social enterprise and the local government.

Social entrepreneurship as a form of civic engagement in Estonia is a potentiality, overlooked by the government, which, due to its greater autonomy, can help solve and prevent long term social problems. Social entrepreneurship from the perspective of social work has not been previously researched in Estonia.

The qualitative case study is used as the method of this paper. Two expert interviews were conducted as part of the research, one with the director of a social entrepreneur and the other with a social worker of the local government. Three topics based on experts' opinions were addressed in the interviews: the partnership between a social entrepreneur and the local government, the social worker's and social entrepreneur's vision of solving (communal) social problems, and the development of social services and social enterprise.

As a result of the analysis, the main conclusions are:

Social entrepreneurship can be considered a form of social work in Estonia. The cooperation of the local governments and social entrepreneurs is viewed as one of the outcomes:

- Carrying out jointly social projects through a social enterprise. This facilitates delegation and helps overcome obstacles to the partnership. Also, it lessens the possibility of competition between the local government and social entrepreneur.
- Regulation of the cooperation between the local government and social enterprise by law. Regulating the cooperation itself or ensuring the promotion and support of social entrepreneurship at the national level.
- Involving social entrepreneurs in the work of city and county governments through sectoral committees. Leading to the effectiveness and sustainability of social enterprises and the opportunity to develop social services.

The study revealed that the general poor awareness of social entrepreneurship in Estonia affects the understanding of social entrepreneurship as a phenomenon and the assessment of its impact on the national and individual level.

Keywords: social work, social entrepreneurship, social enterprise, social entrepreneur, local government, cooperation.

SISUKORD

ABSTRACT	3
SISUKORD	4
SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILINE ÜLEVAADE JA UURIMUSÜLESANNETE SÕNASTAMINE.....	7
1.1. Sotsiaalse ettevõtluse tõlgendusi	7
1.1.1. Sotsiaalne ettevõtlus	7
1.1.2. Sotsiaalne ettevõtte	10
1.1.3. Sotsiaalne ettevõtja	13
1.2. Eesti sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaaltöö kokkupuutepunkt	13
1.2.1. Eesti sotsiaalne ettevõtlus ja Eesti sotsiaalspoliitika: kogukonna tasand	14
1.2.2. Sotsiaaltöö ja sotsiaalse ettevõtluse ühisjooned ning erinevused	16
1.2.3. Sotsiaaltöö ja sotsiaalse ettevõtluse eelised	18
1.2.4. Eesti kohaliku omavalitsuse ja sotsiaalsete ettevõtete partnerlus	19
1.2.5. Sotsiaalse ettevõtluse koht Eesti ühiskonnas läbi sotsiaaltöö prisma	22
1.2.6. Probleemi püstitus ja uurimusülesanded	24
2. METOODIKA	26
2.1. Metodoloogiline lähtekoht	26
2.2. Andmekogumismeetod	26
2.3. Uurimuses osalejad	27
2.3.1. Sotsiaalse ettevõtte MTÜ Sinule lühikirjeldus	28
2.3.2. Kohaliku omavalitsuse Võhma linn lühikirjeldus	29
2.4. Andmeanalüüsi meetod	29
2.5. Uurimuse käik ja eetiline aspekt	29
3. ANALÜÜS	31
3.1. Koostöö Võhma Linnavalitsuse ja MTÜ Sinule vahel	31
3.1.1. Koostöö ja selle puudused	31
3.1.2. Koostööd soodustavad tegurid	33
3.2. Kogukonna sotsiaalprobleemide lahendamine	35
3.2.1. MTÜ Sinule mõju kogukonnas	35
3.2.2. Kohaliku omavalitsuse sotsiaalkaitse ülesannete ja valdkondade jagamine	36
3.3. MTÜ Sinule ja sotsiaalteenuste arendamine	37
3.3.1. Teadlikkus sotsiaalsest ettevõtlusest ja sotsiaalsest ettevõtjast	37
3.3.2. MTÜ Sinule jätkusuutlikkus ja arenguvõimalused	38
4. ARUTELU	40
5. KOKKUVÕTE	44
6. ETTEPANEKUD	45
KASUTATUD KIRJANDUS	46
LISAD	51
LISA 1. Intervjuu kava	51

SISSEJUHATUS

Eesti sotsiaalkaitse ülesannete tagamine (kohalikes omavalitsustes) sõltub Eesti sotsiaalpoliitilisest süsteemist. Samas üha süveneva institutsionaliseerumise tõttu on praegune sotsiaalhoolekandesüsteem ülekoormatud. Selle leevendamise üheks väljundiks võib pidada osaliselt sotsiaalse vastutuse suunamist tagasi kodanike kätte, rakendades sotsiaalprobleemide lahendamisel kogukonna ressursse. Sotsiaalne ettevõtlus kui üks kodanikuaktiivsuse vorme Eestis on riigi märkamata võimalus, mis suudab panustada eelkõige pikaajaliste ühiskondlike probleemide lahendamisse ja ennetamisse.

Sotsiaalse ettevõtluse käsitlemine sotsiaaltöö aspektist lähtuvalt ei ole Eestis senini pälvinud uurijate tähelepanu. Kuid pean oluliseks käsitleda sotsiaalset ettevõtlust kui ühte sotsiaaltöö vormi Eestis. Sellest tulenevalt on töö eesmärgiks kaardistada sotsiaalse ettevõtluse kui sotsiaaltöö tegemise viisi võimalused ühe sotsiaalse ettevõtte ja kohaliku omavalitsuse koostöö näitel.

Uurimus koosneb viiest osast. Töö esimese osa eesmärk on anda teoreetiline lühiülevaade sotsiaalsest ettevõtlusest ja tuua välja sotsiaalse ettevõtluse ning sotsiaaltöö kokkupuutepunkt erinevatel tasanditel. Teooria osa lõpus olen sõnastatud uurimusülesanded. Fenomeni paremaks mõistmiseks olen toonud näiteid ka praktiseerivate organisatsioonide käsitlustest.

Teises osa moodustab uurimuse aluseks olev metodoloogiline lähtekoht. Eesmärgi ja uurimusülesannete põhjal on töö meetodiks kvalitatiivne juhtumiuuring (*case study*). Andmed pärinevad kahest poolstruktureeritud ekspertintervjuust: sotsiaalnõuniku ja sotsiaalse ettevõtte juhiga. Andmeanalüüsil olen lähtunud sisuanalüüsi meetodist.

Kolmanda osa moodustab uurimuse raames kogutud andmete analüüs.

Neljandas osa analüüsisin, hindasin ning tõlgendasin saadud tulemusi, moodustades ühtse arutelu. Viimases osas olen välja toonud kaks ettepanekud Ühiskonnateaduste instituudile ning ESTALE..

Töö valmimist silmas pidades, soovin tänada töö juhendajat Mervi Raudsaart, intervjuueeritavaid ning igakülgse toetuse eest Eliise Reinebergi ja Oliver Nahkurit.

Töös kasutatavad lühendid

Sotsiaalne ettevõtlus (SEV)

Sotsiaalne ettevõtte (SE)

Kogukonna huvides tegutsev ettevõtte (CIC)

Tööhõive suurendamisele keskendunud sotsiaalsed ettevõtted (WISE)

Sotsiaalse Ettevõtluse Inkubaator (SEIKU)

Kohalik omavalitsus (KOV)

Mittetulundusühing (MTÜ)

Võhma Linnavalitsus (VL)

Mittetulundusühing Sinule (MTÜS)

Kohaliku omavalitsuse sotsiaalnõunik (tsitaadi puhul KOVS)

Mittetulundusühingu Sinule juht (tsitaadi puhul SEJ)

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE JA UURIMUSÜLESANNETE SÕNASTAMINE

1.1. Sotsiaalse ettevõtluse tõlgendusi

Mõistmaks sotsiaalse ettevõtluse seost sotsiaaltöoga, on oluline kirjeldada kõigepealt sotsiaalset ettevõtlust kui nähtust. Sotsiaalne ettevõtlus koosneb kahest poolest: ettevõtlusest kui protsessist ja ettevõtjast kui isikust kelle eestvedamisel protsess kulgeb. Eestis ning mujal maailmas puudub kindel sotsiaalse ettevõtluse, ettevõtte ja ettevõtja määratlus, mistõttu ka antud uurimuse raames kindlat definitsiooni välja ei too, vaid kirjeldan neid kriteeriumite abil. Esimeses alapeatükis selgitan sotsiaalse ettevõtluse erinevaid kontseptsioone, iseloomulikke jooni ning konteksti mis mõjutab nende mõistete kujunemist.

1.1.1. Sotsiaalne ettevõtlus

Sotsiaalne ettevõtlus (ing *social entrepreneurship*, edaspidi lühend SEV) kui nähtus hakkas aga laiemalt levima industrialiseerimise ajal, kui riigid ei suutnud lahendada ühiskondliku muutusega kaasnevaid sotsiaalseid probleeme. Inimesed, kes suutsid revolutsiooniliste ideedega tuua lahendusi ühiskondlikele probleemidele, muutsid kogu tolle aja ühiskonda. (viidatud Santos jt 2012 kaudu) Tänapäeval on sotsiaalne ettevõtlus kui ülemaailmne fenomen, tõusnud esile seetõttu, et üha kasvavaid sotsiaalseid ja ka keskkondlikke probleeme ei ole võimalik lahendada üksnes toimivate riiklike (majanduslike, poliitiliste, sotsiaalsete) süsteemide kaudu. Üldiselt on sotsiaaldemokraatlikes riikides levinud arusaam, et sotsiaalsete probleemide lahendamiseks peab tegelema eelkõige sotsiaalhoolekande süsteem. Traditsiooniline hoolekandesüsteem aga ei ole aga loodud tegelema n-ö uute sotsiaalsete probleemidega (nt pikaajaline töötus, üksikvanemad, immigratsioon), seetõttu ei suuda süsteem (eelkõige ressursside nappuse tõttu) tagada alati ka efektiivset sotsiaalset kaitset ajas ja ruumis muutuvatele sotsiaalsetele probleemidele. (Sommerrock 2010)

SEVi hakati Euroopas kaardistama 1990ndatel (Defourny 2001: 13; Kerlin 2006: 252). Üheks sammuks oli sotsiaalse ettevõtluse mõistmise suunal Euroopas Itaalia parlamendi otsus võtta kasutusele eraldi juriidiline vorm sotsiaalsele ettevõtlusele: nn sotsiaalne ühistu (ing *social co-operatives*) (Deforney, Nyssens 2008: 26; Santos jt 2012: 7). Pärast seda on ka mujal Euroopas võetud kasutusele erinevaid juriidilisi vorme sotsiaalse ettevõtluse tähistamiseks (Defourny 2004). Näiteks võib tuua Suurbritannias loodud eraldi ettevõtlusvormi „kogukonna huvides tegutsev ettevõtte“ (*Community Intrest Company* ehk CIC). (Defourny, Nyssens 2008)

Kuid peamiselt kasutatakse Euroopas SEVi juriidilise vormina ühistuid (Lillemets 2011b: 7). Näiteks Itaalias alguse saanud tööhõive suurendamisele keskendunud sotsiaalsed ettevõtted (*work integration social enterprises* ehk WISE). WISE on ühtlasi Euroopas levinumaks sotsiaalse ettevõtluse vormiks. Suurbritannias nimetatakse neid ka „sotsiaalseks firmaks“ (*social firm*). Soomes, kus alates 2004. aastast kehtib sotsiaalse ettevõtluse (*sosiaalinen yritys*) seadus, käsitletakse neid kui ettevõtteid, kus töötajatest vähemalt 30% on puudega või endised pikaajalised töötud. (Defourny, Nyssens 2008)

Eestis hakati SEVist kui uudsest fenomenist kõnelema pärast 2005.a. kui Heateo Sihtasutus valdkonnaga laiemalt tegelema hakkas ning ilmus eestikeelne trükk D. Bornstein'i sotsiaalseid ettevõtteid käsitlevast raamatust „Kuidas muuta maailma“. 2012.a. asutati sotsiaalsete ettevõtete katusorganisatsioon Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik. Võrgustiku eesmärk on sotsiaalsete ettevõtete arvu, nende suutlikkuse ja sotsiaalse mõju suurendamine ning sotsiaalse ettevõtluse väärtustamine Eesti ühiskonnas (Mis on SEV? 2013). Lisaks eelnevale käivitati 2013.a sügisel Eesti esimene Sotsiaalse Ettevõtluse Inkubaator (SEIKU), eesmärgiga toetada alustavaid sotsiaalseid ettevõtteid peamiselt koolitusprogrammide, nõustamise ning mentorluse kaudu (Seiku protsess 2013).

SEVil puudub kindel definitsioon. Mõistet kujundavad erinevad koolkonnad, mistõttu käsitletakse ka riigiti terminit erinevalt. SEVi tuleb käsitleda laiemas keskkonnas, milles ta asetseb/tegutseb, sest SEVi puhul on tegu mitmemõõtmelise mudeliga, mida kujundavad erinevad muutujad (Peredo, McLean 2006; Weerawardena, Mort 2006; Santos jt 2012). SEV uurijate suurim koolkond defineerib SEV mõistet kahe dimensiooni kaudu: ettevõtte ja sotsiaalne dimensioon (Leadbeater 1997; Zahra jt 2009; Santos jt 2012; Neck jt 2009; Defounry, Nyssens 2006; Sommerrock 2010; Peredo, McLean 2006).

Ettevõtte dimensiooni iseloomustatakse võimaluste avastamise ja hindamise ning millegi uue loomise protsessi kaudu (Santos jt 2012). Ettevõtte dimensioon viitab ka sellele, et SEV ei ole projektipõhine või ühekordne algatus. Sotsiaalne ettevõtlus põhineb jätkusuutlikul ärimudelil, teenides ettevõtlusest ehk toodete ja teenuste müügist tulenevat kasumit. Kasumit ei jaotata dividendidena ettevõtte osanikele, vaid suunatakse vähemalt 70% ulatuses tagasi ettevõttesse (sotsiaalse missiooni täitmiseks) või otseselt kogukonda, milles ta tegutseb (Defourny 2004; Nicholls 2006; Pärenson 2011). Samas aitavad enamasti mittetulundusühingutes jätkusuutlikkust luua ka liikmemaksud, toetused ja annetused.

SEVi sotsiaalne dimensioon on aga tavapärasest ettevõtlusest eristav faktor. Sõna *sotsiaalne* antud terminis viitab sotsiaalse väärtuse (sh sotsiaalse kapitali) loomisele (Leadbeater 1997; Hoogendoorn, Hartog 2010). Sotsiaalset väärtust võib antud kontekstis käsitleda kui soovi panustada ühiskonna üldisesse heaollu, hoolekandesse või ühiskondlikku hüve loomisesse (Peredo, McLean 2006; Abdu, Johannson 2009; Lillemets 2011a: 11). Kirjeldatud sotsiaalset väärtust luuakse ja suurendatakse innovatsiooni kaudu. Seega võib väita, et SEVi tulemiks on sotsiaalse väärtuse loomine. (Weerawardena, Mort 2006; Leadbeater 1997; Hoogendoorn, Hartog 2010; Hulgård 2010; Sommerrock 2010; Dees 1998; Ashoka 2013; Mair, Marti 2006; Pärenson 2011: 201; Nichols 2006) Kirjeldatud protsessi käsitlen kui katkematut ahelat, mille iga eelnev sündmus tingib järgneva ning kus muutused ahela sees on SEVi arengujõuks (vt joonis 1).

Sotsiaalne missioon → innovatsioon → sotsiaalne väärtus

Joonis 1. Sotsiaalse ettevõtluse ahel.

SEVi vundamendiks on seega sotsiaalne missioon, mille ajendil sotsiaalne ettevõtte tegutseb (Weerawardena, Mort 2006). Sotsiaalse missiooni alusel koostatud ärimudel määrab ära selle, mis tooteid ja teenuseid ning kuidas ja mis hinnaga neid sotsiaalse ettevõtte poolt pakutakse. Sotsiaalse missiooni täitmine toimub omakorda aga innovatsiooni kaudu. (Weerawardena, Mort 2006: 30-31; Nichols 2006: 100) SEVi uuenduslikkus toob esile muutusi sotsiaalses süsteemis, mistõttu mõju on nii sotsiaalne, majanduslik, poliitiline kui ka kultuuriline (Alvord jt 2004). Kuna kirjeldatud muutused on pikaajalised, võib SEVi pidada omaette protsessiks (Dees 1998: 4-5; Mair, Marti 2006: 37; Sommerrock 2010: 68). SEV on seega võimaluste (ehk ühiskondlike probleemide) kasutamine sotsiaalsete muutuste ellukutsumiseks (Santos jt 2012; Alvord jt 2004; Pärenson 2011: 194). Et toimuksid muutused ühiskonnas, peavad olema protsessi kaasatud erinevad osapooled. Mistõttu võib SEVi käsitleda ka kui grupitööd: indiviidide, organisatsioonide ja võrgustike vahel (Peredo, McLean 2006; Pärenson 2011: 201).

Eesti Kodanikuühiskonna Arengukavas (Kodanikuühiskonna... 2011) defineeritakse sotsiaalset ettevõtlust kui kodanikuühenduste majandustegevust, mille eesmärgiks on ühiskondlike probleemide lahendamine ettevõtluse kaudu. Sealjuures on aktsepteeritud, et SEVi partneriks võivad olla ka äriühingud (samamoodi).

Kuigi ühest definitsiooni sotsiaalsele ettevõtlusele ei ole, valitseb siiski üldine konsensus, et sotsiaalne ettevõtlus hõlmab kahte aspekti: esiteks millegi uue (jätkusuutlikkuse ja positiivsete muutuste) loomise ja teiseks innovatsioonilise (äri)tegevuse kaudu sotsiaalse väärtuse loomise protsessi.

1.1.2. Sotsiaalne ettevõte

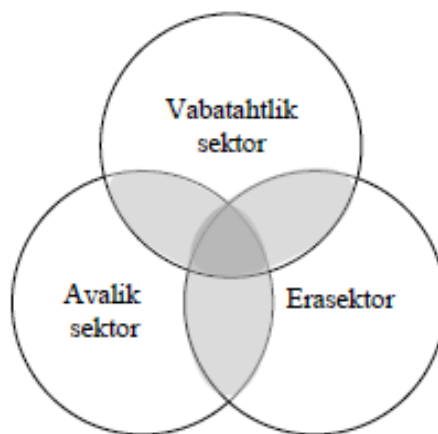
Eelnevalt käsitletud SEVi mõistele sarnaselt, puudub ka terminil sotsiaalne ettevõte (ing *social entrepreneurship*, edaspidi lühend SE) kindel määratlus.

Pärenson (2011: 200-201) on defineerinud SED järgnevalt: „*Sotsiaalne ettevõte on organisatsioon, mille peamiseks eesmärgiks on sotsiaalse lisandväärtuse loomine oma erinevatele sihtrühmadele, kes on kaasatud organisatsiooni tegevuste kujundamisse ning mis on rahastatud läbi äri/ettevõtlustegevuse*“. Ülemaailmne Sotsiaalsete Ettevõtjate Instituut (Social enterprise...2013) on täpsustanud, et sotsiaalne ettevõte on iga organisatsioon igas sektoris, mis suunab ettevõtlusest saadud tulu (k.a annetused ja avaliku sektori subsideeriumid) sotsiaalse missiooni täitmiseks tagasi ettevõtte tegevusse.

Siiski seostatakse sotsiaalseid ettevõtteid peamiselt kodanikuühiskonna ja mittetulundussektoriga, pidades SED kolmanda sektori fenomeniks (Santos jt 2012; Dees 1998; Weerawardena, Mort 2006; Kerlin 2006; Sommerrock 2010; Pärenson 2011: 29). Euroopas peetakse kolmanda sektori all silmas eelkõige mittetulunduslikku sektorit ja sotsiaalmajandust (Defourny 2001; Kerlin 2006). SED käsitletakse seega kolmanda sektori allüksusena. Kus samaaegselt kasutatakse avaliku, mittetulundusliku ja erasektori ressursse, tõstmaks sealhulgas ühiskonna teadlikkust ning leevendades (selle kaudu) mitmesuguseid sotsiaalseid probleeme. (Defourny, Nyssens 2006).

Eestis moodustavad kolmanda sektori kasumit mittetaotlevad ühendused ja huvigrupid, mis põhinevad kodanikualgatusel ja vabatahtlikkusel (k.a mittetulundussektor, vabakond) ning mille juriidilisteks vormideks on MTÜ, SA ja seltsing (Mis on kodanikuühiskond 2013). 2013.a 1. jaanuari seisuga oli Eestis registreeritud 30 770 MTÜd (millest u 9000 moodustavad korteriühistud) ja 799 sihtasutust (Statistikat... 2013; Eesti Korteriühistute...2009: 11). Seltsingute täpsemat arv on selgusetu, sest seltsingud ei vaja õiguslikku registreeritust. Samas ei kajasta ka MTÜde koguarv olukorda tõeselt, sest hinnanguliselt ligi 6000 neist võivad olla passiivsed. (Statistikat... 2013)

Võrreldes kolmanda sektoriga peab Defourny (2001: 13-14) sotsiaalseid ettevõtteid veelgi uuendusmeelsemateks ning erinevaid partnereid ja spetsialiste kaasavaks koostööks. Sellist lähenemist toetab ka asjaolu, et Euroopas levinuima sotsiaalse ettevõtluse diskursuse kohaselt asetseb SE eraldiseisva üksusena avaliku, traditsioonilise ärisektori ja mittetulundussektori (kodanikuühiskonna) vahel (Santos jt 2012; Weerawardena, Mort 2006; Peredo, McLean 2006; Hulgård 2010: 15). Samas paljude sotsiaalse ettevõtluse uurijate (Peredo, McLean 2006; Sommerrock 2010: 29; Leadbeater 1997) meelest on hoopis piirid ja erinevused traditsiooniliste sektorite vahel hääbumas, mistõttu käsitletakse SEd ka kui sektoritevahelise hübriidmodelina. Seda näitlikustab ka allolev joonis (vt joonis 2), kus hallina määratletud ala tähistab SEVi (sh ka SE) paiknemist erinevate sektorite vahel.



Joonis 2. Sotsiaalse ettevõtluse hübriidmodel (Leadbeater 1997:10)

Eestis aga puudub SEdel eraldi juriidiline vorm. Vabaühenduste liidu EMSL poolt läbi viidud Eesti sotsiaalse ettevõtluse kogemuste ja olukorra kaardistamise uuringust (Lillemets 2011a: 13-14) selgus, et ühelt poolt puudub otsene vajadus eraldi tegevusvormile, kui sellega ei kaasne maksusoodustusi, teisalt aitaks aga tõsta ühiskonna teadlikkust SEVist. Siiani ei ole aga riiklikul tasandil suudetud luua ühist platvormi, mis vastaks sotsiaalsete ettevõtete vajadustele ja huvidele. Samas on Santos (jt 2012) ning Defourny ja Nyssens (2006) välja toonud, et SE tegutsemisvormi valiku puhul mängivad olulist rolli SE sotsiaalsed, majanduslikud ja poliitilised eesmärgid. Mistõttu seni kuni Eestis ei ole eelpool toodud eesmärgi ühisel alusel määratletud, lähtuvad (ka ennast sotsiaalse ettevõtteks käsitlevad) organisatsioonid õigusliku vormi valikul igäühe enda eesmärkidest. See omakorda ei võimalda objektiivselt hinnata missugune organisatsioon on tegelikult sotsiaalne ettevõtte.

Eespool välja toodud eesmärgid (sh sotsiaalsed missioonid) aitab SEl ellu viia koostöö, mis SE puhul on oluliseks märksõnaks. Sotsiaalsete ettevõtete puhul kasutusel olev termin sidusgrupp (ing *stakeholder*) hõlmab SE palgatöölisi, vabatahtlikke, teenuste ja toodete kasutajaid, kogukondi, avalik-õiguslikke organisatsioone (k.a sotsiaaltöötajad) ja eraettevõtteid ja investoreid (Defourny 2001: 14; Alvord jt 2004; Neck jt 2009). Sidusgruppi moodustavad seega kõik keda mõjutab või kes ise mõjutavad sotsiaalse ettevõtte tegevust (Pärenson 2011: 32). Sellist laiahaardelist koostööd erinevate osapooltega peetakse ka osaks SE sotsiaalsest kapitalist (Defourny, Nyssens 2006: 10; Alsos jt 2007: 29, Leaderbeater 1997: 23). Koostöö sidusgruppidega on oluline ka seetõttu, et SED lähtuksid oma tegevuses kultuurikontekstist milles nad tegutsevad (Weerawardena, Mort 2006: 32; Alsos jt 2007: 6-7; Mair 2010).

Euroopa sotsiaalseid ettevõtteid iseloomustab ka asjaolu, et keskpunktis on pigem sotsiaalteenuste pakkumine (Kerlin 2006: 254). Selle põhjal võib järeldada, et Euroopas tegutsevaid SESid iseloomustab põhimõte, mille alusel SE poolt teenuste ja toetuste alusel kasu saavad sidusgrupid, peaksid olema kaasatud SE tegevusse (k.a vabatahtlikuna) (Kerlin 2006: 250; Pärenson 2011: 200).

Kuigi Eestis puudub kindel SE vorm on Lillemets (2013: 34) kirjeldanud tüüpilist Eesti sotsiaalset ettevõtet kui mittetulundusühinguna registreeritud (kolmandas sektoris tegutsev), sotsiaalteenuseid pakkuva alla 10 töötajaga ettevõtte, mis teenib nii ettevõtlustulu kui ka kogub toetusi/annetusi. Selline Eesti SEde liigitus tuleneb suuresti asjaolust, et sotsiaalseid ettevõtteid on Eestis vähe uuritud ning antud uuringusse kaasatud valimi moodustasid ettevõtted, kes ennast ise sotsiaalse ettevõtteks kaardistavad. Kuna puuduvad kindlad erinevate osapoolte (sidusgruppide) poolt kokku lepitud sotsiaalse ettevõtte kriteeriumid, siis ei ole ka teada kui paljud juba olemasolevatest organisatsioonidest (MTÜdest, SAdest ja seltsingutest) on sotsiaalsed ettevõtted. Minu arvates takistab sellise teabe kogumist ka asjaolu, et inimeste üldine teadlikkus SEVist on madal. See tähendab, et organisatsioonide eestvedajad ja liikmed ei seosta oma tegevust sotsiaalse ettevõtlusega.

Kõige selgemad (liikmeks olemise) kriteeriumid on sotsiaalsele ettevõttele loonud Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik (Mis on SEV? 2013), mis on muuhulgas toonud välja, et tegu võib olla nii kodanikuühenduse kui ka äriühinguga (mis on tegutsenud vähemalt aasta), mille peamine eesmärk ja põhitegevus on suunatud positiivse muutuse loomisele ühiskonnas ning mis tegutseb eesmärgi saavutamiseks elujõulise ärimudeli alusel (ettevõtlustulu osakaal

vähemalt 35%). Siiski pean sellist SEde mõõdupuud n-ö ideaaliks, mille poole paljud tegutsevad organisatsioonid alles pürgivad, samas ei välista see asjaolu, et nad juba praegu on sotsiaalsed ettevõtted.

1.1.3. Sotsiaalne ettevõtja

Sotsiaalse ettevõtja (ing *social entrepreneur*) termini defineerimise üle puudub elav diskussioon. Sotsiaalset ettevõtjat kui protsessi eestvedajat, iseloomustatakse ühelt poolt väärtuste ning teiselt poolt organisatoorsete oskuste kaudu.

Väärtuste kaudu iseloomustades on sotsiaalne ettevõtja uuendaja, kes näeb võimalusi seal, kus teised näevad üksnes probleemi, mistõttu suudab ta aktuaalsetele sotsiaalsetele probleemidele pakkuda innovatiivseid lahendusi. Sotsiaalne ettevõtja tegutseb tugeva missioonitundega, luues ja säilitades sotsiaalset väärtust kogukonnas ja kogukonna heaks. (Thomson jt 2000; Sommerrock 2010; Abdu, Johannson 2009: 15; Ashoka 2013) Sellepärast võib sotsiaalse ettevõtja tegutsemise aluseks pidada ettevõtte sotsiaalset missiooni (Santos jt 2012). Sotsiaalsete ettevõtjate võrgustik Ashoka (2013) peab sotsiaalseid ettevõtjaid sotsiaalsete muutuste mootoriks, võttes vastutuse ühiskonna sotsiaalsete probleemide lahendamisel. Oluline on välja tuua, et sotsiaalsed ettevõtjad omavad sageli isiklikku kokkupuudet konkreetse sotsiaalse probleemiga (sh selle kitsaskohtade ning ühiskonna suhtumisega).

Iseloomustades sotsiaalset ettevõtjat organisatoorsete oskuste põhjal, on tegu inimesega kes korraldab ja juhib SEVi protsessi sotsiaalse ettevõtte kaudu (Sommerrock 2010: 70; Peredo, McLean 2006). Tugevate juhioskustega sotsiaalne ettevõtja on eelkõige karismaatiline, riskialdis ja loov (Abdu, Johannson 2009; Weerwanda, Mort 2006; Sommerrock 2010).

Kokkuvõtvalt võib välja tuua, et sotsiaalsed ettevõtjad on kogukonnas tegutsevad sotsiaalsete muutuste agendid, kes omavad teatud väärtushoiakuid ja valdavad organisatoorseid oskusi (Dees 1998: 5; Ashoka).

1.2. Eesti sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaaltöö kokkupuutepunkt

Uurimuse seiskohast on oluline tuua esile sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaaltöö vaheline seos. Alapeatükis käsitlen kõigepealt Eesti SEVi ja Eesti sotsiaalpoliitika vahelist seost kogukonna tasandil. Samuti sotsiaaltöö ja SEVi erinevusi ning ühisjooni ja mõlema praktika eeliseid. Lisaks kirjeldan SEVi ja kohaliku omavalitsuse partnerlussuhet sotsiaalteenuste pakkumisel ning enda nägemust SEVi positsioonist Eesti ühiskonnas läbi sotsiaaltöö prisma. Viimast

illustreerib ka minu poolt loodud mudel „SEV positsioon Eesti ühiskonnas läbi sotsiaaltöö prisma“. Teooria osa lõpus olen sõnastanud uurimusülesanded.

1.2.1. Eesti sotsiaalne ettevõtlus ja Eesti sotsiaalpoliitika: kogukonna tasand

Euroopa on liikunud traditsiooniliselt heaoluriigi süsteemilt heaolu segasüsteemile (*welfare mix*), kus vastutust tuleb efektiivsuse tagamiseks üha enam jagada avaliku, kolmanda ja äri sektori vahel (Defourny 2001: 2; Deforney, Pestoff 2008: 5). Taolised muutused ühiskonnas on viinud olukorrani, kus kodanike tsiviilkohustuste asemel on hakatud üha enam rääkima kogukonna liikmeks olemise kohustustest, mille eesmärgiks on suurendada kogukonnaliikmete vastutuse võtmise määra sotsiaalsete probleemide lahendamise ees (Hulgård 2010: 7-8). Institutsionaliseerumise tõttu on aga vähenenud inimeste sotsiaalse vastutuse määr. Puudub ka aktiivne turvaline ning kindel kogukonnatsoon, mis toetaks naabruskonna aktiivset osalust (Ewijk 2008: 46). Seetõttu on inimeste toimetuleku toetamiseks loodud avalikud institutsioonid ülekoormatud. Suunates aga sotsiaalse vastutuse osaliselt tagasi kodanikele, väheneks selle võrra ka riiklike institutsioonide, sh sotsiaalkaitse süsteemi ülekoormatus.

Sellest lähtuvalt on oluline välja tuua, et kogukonna materiaalseid ja mittemateriaalseid ressursse (k.a sotsiaalset kapitali) tuleb maksimaalselt rakendada, et (sotsiaalhoolekande)teenuste pakkumine vastaks konkreetsetes kogukonnas elavate inimeste vajadustele (Naaber 2012: 28; Gray jt 2003: 150). Ühelt poolt on see võimalik tänu kogukonnasotsiaaltöö arengule ning sotsiaaltöötaja aktiivsele tegevusele kogukonnas (Ewijk 2010). Teiselt poolt võimaldavad ressursi luua ja suurendada kogukonnas tegutsevad kodanikuühendused (vabaühendused, seltsingud, MTÜd, sh kogukonna ettevõtted) (Parve, 2008: 27). Seetõttu tuleb kohalikul tasandil tegutsevatele organisatsioonidele anda ka suurem vastutus ja autonoomsus (Evers 2004: 5). Nii kogukonnasotsiaaltöö kui kodanikuühenduste panus on ühtviisi oluline. Sellepärast pean oluliseks käsitleda esmalt kogukonnasotsiaaltööd (kui ühte sotsiaaltöö meetodit) ja kogukonna ettevõtlust (kui ühte SEV haru) ning luua nendevaheline seos.

Kogukonnasotsiaaltööd kui sotsiaaltöö meetodit ei ole rahvusvaheliselt ega ka Eesti sotsiaaltöös üheselt sõnastatud. Kuid kogukonnasotsiaaltööd on Ewijk (2008: 45) määratlenud kui „tegevus-, teadmus- ja uurimisvaldkonda, mis taotleb kõigi ühiskonna liikmete integreerumist ning toetab ja julgustab omavastutust, sotsiaalset vastutust ja sotsiaalsete

õiguste rakendamist“. Kogukonnasotsiaaltöö ühendab endas nii tööd kogukonnaga kui ka sotsiaaltööd kogukonnas (Roivanen 2005; Ewijk 2008 ja 2010). Roivanen (2005: 26) on välja toonud, et viimase puhul püütakse edendada nii üksikisikute, perekondade kui elanike rühmade toimetulekuoskusi ja heaolu. Kuid töö kogukonnaga on suunatud tugeva kogukonna loomisele ja arendamisele, lähtudes suuresti kogukonnaliikmete aktiivsuse (k.a vabatahtliku tegevuse) edendamisest (samas). Eelkõige võib kogukonnasotsiaaltöö eduka toimimise aluseks pidada oskust rakendada sotsiaalset kapitali (nt toetavad, usalduslikud suhted) eelpool kirjeldatud muutuste esilekutsumiseks.

Kogukonna ettevõtlus (ing *community entrepreneurship*) kui SEV haru on sotsiaalne protsess, mille kaudu luuakse uusi võimalusi ja koondatakse ressursse, et panustada oma tegevus(t)ega (k.a teenuste pakkumisega) kogukonna hüvanguisse (Alsos jt 2007). Kogukonna ettevõtte sõltuvad suuresti oma tegevuses sotsiaalsetest võrgustikest, mistõttu olulisteks ressurssideks on teadmised, kogemused, sotsiaalne kapital ja partnerlussuhe riigi ning kohaliku omavalitsusega (Alsos jt 2007; Leadbeater 1997). Üheks kogukonna ettevõtluse väljundiks võib pidada eraldi ettevõtlusvormi „kogukonna huvides tegutsev ettevõtte“ (CIC). CIC kui SEVi alavorm on loodud inimeste poolt, kes soovivad ettevõtluse või mõne muu tegevuse kaudu panustada kogukonda (Community Intrest... 2013). CIC on levinud peamiselt Suurbritannias. Selle ühe näitena võib tuua „CHILD UK“, mis tegeleb koostöös teiste kogukonnas tegutsevate organisatsioonidega noorte inimeste jõustamisega, pakkudes puudustkannatavate noortele heal tasemel spordi ja kunsti tegevusi (Our vision).

Kuigi kogukonnasotsiaaltöö ning kogukonna ettevõtlus erinevad üksteisest oma (juriidilise) vormi poolest, on neil ühine eesmärk ning tegutsemise alus. Mõlemad panustavad kogukonda ja väärtustavad selle iga liikme heaolu, lähtudes oma tegevustes (eesmärgi saavutamise nimel) sotsiaalsest kapitalist ja koostööst.

Kuni aga kogukonnasotsiaaltöö ning kogukonna ettevõtlus ei ole Eestis arenenud ning jätkusuutlik, peab sotsiaalsete probleemide lahendamiseks (sh sotsiaalsete riskide hajutamiseks) toime tulema riiklik sotsiaalkaitse süsteem. Sotsiaalpoliitika kui sotsiaalkaitse korraldamise alus kätkeb endas põhimõtteid ja mehhanisme sotsiaalkindlustuse ja -hoolekande korraldamiseks, kuid ei anna kindlaid juhiseid. Sotsiaalpoliitika peab aga konkreetsete tegevuste kaudu toetama ja edendama indiviidide, gruppide ning ühiskonna kui terviku heaolu.

Esping-Anderseni (1998) heaolurežiimide liigituse kohaselt pean Eesti sotsiaalpoliitikat liberaal ja sotsiaal-demokraatia hübriidmudeliks. Mõjutatuna Euroopa Liidu sotsiaalpoliitikast, on Eesti sotsiaalhoolekande eesmärk pakkuda toetavaid meetmeid (sh sotsiaalabi) ühiskonna ja kogukonna liikmetele, kes ei suuda enda ja oma perekonna toimetulekut tagada (Sotsiaalhoolekande seadus 2013). Siiski leian, et Eesti sotsiaalhoolekanne on suunatud pigem lühiajaliste (nt vajaduspõhine peretoetus) või ühekordsete teenuste ja toetuste (nt võlanõustamine, lapse sünnitoetus) pakkumisele. Olles seotud küll isiku toimetulekuga, kuid tagamata kindlaid lahendusi pikemaajalistele sotsiaalsetele probleemidele.

SEV on aga Eestis üks n-ö riigi märkamata ja kasutamata võimalustest, mis suudab tänu oma suuremale autonoomsusele ning jätkusuutlikule ärimudelile panustada eelkõige pikemaajaliste ühiskondlike probleemide lahendamisse ja ennetamisse. Oluline on siinkohal välja tuua, et SEV ei sõltu Eesti sotsiaalpoliitilisest mudelist, aga on seotud riigi suhtumisega sotsiaalpoliitiliste meetmete rakendamisse. See tähendab, kuivõrd riiklikud institutsioonid jagavad vastutust konkreetses sotsiaalhoolekande valdkonnas tegutsevate kolmanda sektori organisatsioonidega, kartmata sealjuures kaotada valdkonna üle kontrolli. Tuues esile SEVi kui ühe riiklikult olulistele ühiskondlikele probleemidele lahendusi pakkuvast sotsiaaltöö vormist Eestis, on järgnevalt käsitletud SEVi seost sotsiaaltööga.

1.2.2. Sotsiaaltöö ja sotsiaalse ettevõtluse ühisjooned ning erinevused

Sokolova (Sokolova 2012: 5) on toonud magistritöös välja, et SEV on innovatsioon sotsiaaltöös ja ettevõtluses. Kuid ettevõtlus kui tegutsemisvorm on üksnes vahendiks, mille kaudu sotsiaalset missiooni ellu viiakse (Sutt 2011: 21). Samamoodi nagu sotsiaaltöö meetodid on vahendiks sotsiaaltöö praktikas. Nii sotsiaaltöö kui ka sotsiaalne ettevõtlus tegelevad just neile omaste vahendite abil igapäevaselt ühiskondlike probleemide lahendamise ja ennetamisega. SEV ja sotsiaaltöö tegevus mõjutab otseselt või kaudselt kogukonna sotsiaalseid grupe. See aga annab aluse välja tuua kahe praktika peamise erinevuse. Nimelt on Eesti sotsiaalsete ettevõtete tegevus suunatud kindlale ühiskonna grupile (nt puudega isikud, pikaajalised töötud, noored jne) või konkreetsele keskkonna probleemile (nt MTÜ Abikäsi, MTÜ Avitus, Maarja Küla, MTÜ Vahejaam). Samas kui sotsiaaltöös on valdkondlik ja/ või sihtgrupi põhine (nt võlanõustamine, eestkoste seadmine jne) tööjaotus võimalik üksnes suuremates omavalitsustes. Kuna sellist praktikat ei saa aga üldistada Eesti

sotsiaaltööle, võib väita, et erinevalt sotsiaaltööst toimub SEVis spetsialiseerumine kindlale sihtrühmale või probleemile.

Teiseks peamiseks erinevuseks on asjaolu, et SEV sotsiaalsed missiooni viiakse ellu toimiva ärimudeli alusel, teenides kasumit ettevõtte jätkusuutlikkuse tagamiseks. Kuid sotsiaaltöö kaudu teenuste ja toodete osutamine toimub omavalitsuse kaudu, lähtuvalt riigi ettekirjutustest, võimalustest ja piirangutest. Seega on sotsiaalne ettevõtja (sh SE) oma tegevuses sõltumatum kui sotsiaaltöötaja.

Kolmandaks oluliseks erinevuseks pean asjaolu, et sotsiaalne ettevõtlus ei saa tegelda riiklike sotsiaalhoolekande toetuste pakkumisega. Mistõttu on see osa riiklikust sotsiaalkaitsest täielikult kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajate kanda.

Sotsiaalsed ettevõtlus ja sotsiaaltööd eristab ka mõlema termini puhul sõna *sotsiaalne* käsitlus. SEV *sotsiaalne* aspekt lähtub asjaolust, et tegu on laiemalt ühiskondlike probleemidega tegeleva ettevõtlusvormiga. Kuid sotsiaaltöö puhul viitab *sotsiaalne* (eelkõige ühiskonna ja selle struktuuride poolt) kindlaks määratud sotsiaalsetele raamidele/normidele, milles ta tegutseb.

Kuigi erinevusi võib olla lisaks eelpool toodule veelgi, pean antud uurimuse eesmärgi silmas pidades oluline keskenduda SEV ja sotsiaaltöö ühisjoontele (omavahelisele sidususele). Üks võimalus on sotsiaalsed ettevõtlus ja sotsiaaltööd iseloomustada ühiste väärtuste kaudu: näiteks kogukonna osalus ja sotsiaalne kaasamine (Gray jt 2003). Teine võimalus on iseloomustada neid sarnaste väljundite kaudu. SEVi kirjeldatakse mitmete väljundite kaudu, millest olulisimaks pean uuenduslikkust, jätkusuutlikkust, ühiskondlikku mõju, eesmärgi ja koostööd (Sommerrock 2010: 38). Nende viie iseloomustava näitaja kaudu loodud seoseid olen sotsiaaltöö ja SEV vahel kirjeldanud allpool.

Eesmärk – Sotsiaaltöö kui ka SEV eesmärgiks on positiivsete muutuste ellukutsumine.

Uuenduslikkus – Ühiskondlik probleem, mida ei ole suudetud pikemaajaliselt lahendada, kuid millele sotsiaalne ettevõtte suudab pakkuda uuendusliku lähenemise kaudu lahendusi. Sarnaselt sotsiaalse ettevõtte tegevusele lähenetakse ka igale sotsiaaltöö kliendile individuaalselt, arvestades ja kaasates tema sotsiaälvõrgustikku. Selline lähenemine nõuab sotsiaaltöötajalt avatud ja uuenduslikku meelt kliendi probleemidega tegelemisel.

Jätkusuutlikkus – Mõlemad tegelevad eesmärgistatud tegevuse kaudu nii indiviidi kui ka kogukonna jõustamisega (ing *empowerment*). Sealjuures peab sotsiaalne ettevõtja suutma tagada ettevõtte jätkusuutlikkuse ning sotsiaaltöötaja võitlema sotsiaalkaitse ressursside säilimise eest kohalikus omavalitsuses. Jätkusuutlikkuse näitajana võib mõlema puhul käsitleda ka positiivsete muutuste soodustamist.

Ühiskondlik mõju – Mõlemal on otsene ning kaudne ühiskondlik mõju nii indiviidile kui kogukonnale, kuid mõlema hindamine on keeruline ning pikaajaline protsess.

Koostöö – Sotsiaalse ettevõtja suutlikkus teha koostööd sidusgrupiga (ing *stakeholder*, mida olen täpsemalt selgitanud sotsiaalse ettevõtte mõiste all). Ning sotsiaaltöötaja oskus teha koostööd kliendi, tema sotsiaalvõrgustikuga ja teiste sotsiaaltöö partnerite (osapooltega) kõige sobilikuma(te) lahendus(t)e ja võimalus(t)e leidmise nimel. Mõlema praktika puhul vältimatu sotsiaalne (aga ka organisatoorne) oskus.

Lisaks ühisjoontele ja erinevustele saab sotsiaalset ettevõtlust ja sotsiaaltööd seostada ka mõlema praktika eeliste kaudu.

1.2.3. Sotsiaaltöö ja sotsiaalse ettevõtluse eelised

Erinevalt turumajanduslikust hoolekandesüsteemist, millest riiklik sotsiaaltöö lähtub, suudavad sotsiaalsed ettevõtjad rakendada ressursse vastavalt konkreetsetele sotsiaalsetele probleemidele (Alvord jt 2004). Erinevatele ühiskonna gruppidele pakutavate toodete ja teenuste puhul võib seda pidada SE eeliseks sotsiaaltöö ees. Samas võib eelisena välja tuua ka asjaolu, et sotsiaalne ettevõtja näeb sotsiaalhoolekandesüsteemi toimimist teise nurga alt (eelkõige ettevõtja pilgu läbi), mistõttu on neil võimalus teha kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöö üksusele (nt komisjonidele) ettepanekuid sotsiaalkaitse teenuste arendamiseks KOV tasandil. Lisaks pakub SE sotsiaaltöötajale arenguvõimalust konkreetsetes valdkonnas või sihtgrupiga.

Kuid sotsiaaltöö eeliseks SEVi ees võib pidada sotsiaaltöötajate kogemust (laiahaardeline koostöö erinevate sotsiaaltöö sihtrühmade ja võrgustikega). EMSL projekti raames läbiviidud uuringust selgus, et sageli SEI on sihtgrupini jõudmine keeruline (ka kliendil puudub teave SE poolt pakutavatest teenustest ja toodetest) (Lillemets 2011a: 12-13). Seega mängivad sotsiaaltöötaja teadmised ja kogemused erinevate sihtgruppide vajadustest ja võimalustest olulist rolli. Koostöös sotsiaaltöötajaga on SEI paremad võimalused oma sihtgrupini

jõudmisel (nt sotsiaaltöötaja poolt klientide suunamine) ning neile toodete ja teenuste pakkumisel ning arendamisel.

Sotsiaalse ettevõtja ning sotsiaaltöötaja(te) partnerlus sellisel kujul on n-ö *win-win* olukord kõigi (indiviid, kogukond, sotsiaalsed ettevõtted ja teised kolmanda sektori organisatsioonid, riik) osapoolte jaoks.

Võttes aluseks eelpooltoodud toodud SEVi ja sotsiaaltööd iseloomustavad ühised näitajad (eelkõige koostöö aspekti) ja eelised on järgnevalt käsitletud täpsemalt SEVi ja kohalike omavalitsuste partnerlust ning SEV paiknemist Eesti ühiskonnas.

1.2.4. Eesti kohaliku omavalitsuse ja sotsiaalsete ettevõtete partnerlus

Eestis toimib sotsiaalsüsteem, kus subsidiaarsuse põhimõtte kohaselt on peamisteks sotsiaalhoolekandeteenuste ja -toetuste pakkujateks kohalikud omavalitsused (edaspidi lühend KOV). See tähendab, et KOV ülesanne on koordineerida erinevate sotsiaalteenuste ja toetuste pakkumist. Samas peab riiklik sotsiaalpoliitika soodustama erinevate hoolekandeteenuste pakkujate partnerlust (Babovic jt 2008: 191).

Hetkel aitavad kodanikuühendused täita lünki KOVide poolses võimekuses teatud teenuseid osutada (Kohaliku omavalitsuse...2009:8). KOVides läbi viidud uurimusest (samas) selgus, et ligikaudu 60 % uuringus osalenud omavalitsustest teevad avalike teenuste osutamisel koostööd mittetulunduslike organisatsioonidega, sealhulgas umbes 42% omavalitsustest delegeerivad otseselt avalikke teenuseid kodanikuühendustele (MTÜd, seltsingud, SAd ja kogudused). Avaliku teenuse delegeerimise all mõeldakse teenuse lepingulist üleandmist eraõiguslikule juriidilisele isikule, mille puhul teenuse finantseerimine toimub erinevatel viisidel. Teenuse delegeerimisel jääb kontroll ja vastutus teenuse pakkumise üle riigiasutusele või KOVile. Senini on avalike teenuste osutamise üleandmine kodanikuühendustele toimunud eelkõige sotsiaalteenuste valdkonnas. (samas)

Riiklikul tasandil on seega loodud vundament koostööks kolmanda sektoriga, mis võimaldab sotsiaalsete probleemide lahendamisel kaasata kogukonnaliikmeid ja -algatusi. Kuid KOVde ja kodanikuühenduste delegeerimine sellises vormis nagu ta on täna, ei pruugi olla jätkusuutlik. Esiteks seetõttu, et teenuseid osutavad ühendused tegutsevad enamasti projektipõhiselt (k.a hangetel osalemine) ning teisalt seetõttu, et lepinguid teenuste osutajatega sõlmitakse lühiajaliselt. Lisaks ei ole suhtumine teenuseid osutavatesse

ühendustesse sageli partnerluse keskne. See tähendab, et senine delegeerimine on toimunud peamiselt koostöömudeli alusel, mis põhineb siiski konkurentsil.(samas)

Pidades aga oluliseks sotsiaalteenuste pakkumise kvaliteeti, kättesaadavust, KOVi ressursside kokkuhoidu ja usaldusel põhineva suhete kujunemist KOVi ja kodanikuühenduste vahel, näevad ka Kodanikuühiskonna arengukava (2011) meetmed ette KOVi ja avaliku teenuse osutaja vahelise partnerluse toetamist/soodustamist. Sellest johtuvalt on oluline eraldi välja tuua ka SE ja kohaliku omavalitsuse partnerlus.

Partnerluse mõiste määratlusel lähtun Praxise koostatud uuringus (Kohaliku omavalitsuse...2009: 21) toodud käsitlusest, mille kohaselt on partnerlus suhe, mis võimaldab (teenuste) delegeerimisel säilitada konkurentsil, kontrollil ja osalejate huvidel põhinevad aspektid, kuid lisab tavapärasele suhtele juurde usalduse, osapoolte eesmärkide konsensususe ja sisule ning tulemustele suunatuse. Seetõttu ei ole delegeerimine ega koostöö alati partnerlussuhe. SEVi all käsitlen aga neid organisatsioone, mis vastavad töö kolmandas (metoodika) osas toodud kuuele uurimuses osalenud SE kriteeriumile.

Mõistmaks SEV panust laiemalt kogukonna sotsiaalprobleemide lahendamisel, kannab partnerlus kui eriline koostöö vorm, tähtsat rolli (Cour, Andersen 2007). See, kuidas avalik sektor suudab partnerluse kaudu integreerida sotsiaalseid ettevõtteid (sotsiaal)hoolekande teenuste pakkumisse, mõjutab seda kuidas (k.a sotsiaaltöötajad) sotsiaalsetesse ettevõtetesse suhtutakse. Esiteks põimib partnerlus SESid tugevamalt olemasolevate avalike hoolekandeteenustega. Kolmandaks ergutab ja hõlbustab partnerlus sektoritevahelist innovaatilist protsessi, mis võimaldab lahendada sotsiaalseid ning laiemalt ühiskondlikke probleeme igal tasandil. (Samas) Kolmandaks tagab partnerlus selle, et erinevas sektoris tegutsevad sotsiaalteenuste pakkujad ei ole omavahel üksnes konkurendid vaid võrdväärsed kogukonda panustajad.

SE ja KOVi partnerluse kaudu on võimalik tõsta ka kohaliku omavalitsuse suutlikkust sotsiaalkaitse ülesannete täitmisel ning sotsiaalkaitse kulutuste ja ressursside optimeerimisel. Seadustega on ette nähtud KOVile kindlad sotsiaalkaitse ülesanded, mille täitmine on kohustuslik, hoolimata sellest, kui palju on omavalitsuses kindlaid sotsiaalteenuste pakkujaid. Eesti KOVe iseloomustab aga ebaühtlane võimekus sotsiaalteenuste (eelkõige teenuste mitmekesisuse osas) osutamisel (Noorkõiv, Loodla 2013: 47; Ülevaade Eesti...2012: 12). See

omakorda mõjutab tugevalt sotsiaalsüsteemi kvaliteeti ning inimeste suhtumist riigi sotsiaalkaitse võimekusse.

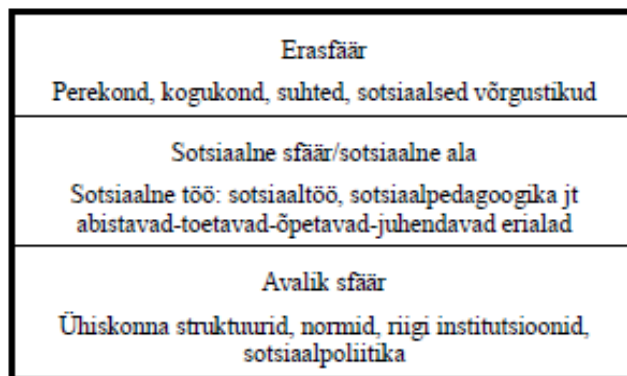
KOVide seas läbi viidud uuringust (Kohaliku omavalitsuse... 2009: 7-8) selgub ka asjaolu, et eelkõige väikesed omavalistused piirduvad teenuste delegeerimisel pigem oma valla partneritega. Kuigi enamuses sellistes valdades puudub suutlikkus sotsiaalteenuste pakkumisega toime tulla, eelistatavad need KOVid siiski mitte delegeerida ja teatud teenuseid mitte osutada (samas). Selline KOVi poolne suhtumine sotsiaalkaitse ülesannetesse ei vasta neile seadusega pandud kohustustele ega kogukonna liikmete (klientide) vajadustele. Seetõttu on mitmekesiste sotsiaalteenuste pakkumine sotsiaalsete ettevõtete poolt partnerluse kaudu KOV tasandil oluline, vähendamaks sealhulgas ka neid juhtumeid, kus teenuseid vajavaid kliente saadetakse teise omavalitsusüksusesse, sest vastav teenusepakkuja koduvallas puudub. Sellega võimaldatakse KOVi kokkuhoid teenuste kuludelt, mis on sageli kõrgemad suuremas KOVis ning sellest tulenevalt ka asjaajamise kuludelt. Sama tähtis on ka sellega kaasnev kliendi heaolu ning suhtumine Eesti sotsiaalteenuste süsteemi.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et partnerlussuhe SEga soodustab elanikele kättesaadavamate, kvaliteetsemate ja kestlike teenuste osutamise ning aitab kokku hoida KOV sotsiaalkaitse eelarvest. Kohalike omavalistuste uuringust (Kohaliku omavalitsuse... 2009: 8) selgus, et 98% vastajatest delegeeriksid rohkem avalikke teenuseid kodanikeühendustele, kui see võimaldaks kaasata lisaressursse ja aitaks tõsta teenuste kvaliteeti. Samuti toodi eraldi välja, et KOVi poolset delegeerimist soodustaks ka vastavas valdkonnas tegutsevad võimekad ühendused (Samas). Selle põhjal võib järeldada, et kui igas omavalitsustes oleks sotsiaalseid ettevõtteid, kes lähtuvad oma tegevustes eelkõige kogukonna vajadustega ning nende kestlikust (st toimiva ärimudeli alusel põhinevast) tegevusest ollakse teadlikud, siis KOVid soovivad astuda nendega partnerlussuhtesse.

Arvan, et igas Eesti KOVis on organisatsioon(e) ehk n-ö potentsiaalseid sotsiaalseid ettevõtteid, kuid paljudes omavalitsustes puudub KOVi ja SE omavaheline koostöö- ja partnerlussuhe. Olulist rolli teadlikkuse tõstmisel, SEVist kui kogukonna ressursist, etendavad just KOV sotsiaaltöötajad ja -nõunikud. Nende poolne sotsiaalsete ettevõtete märkamine ja positsioneerimine KOV tasandil, oleks üks samm edasi eespool kirjeldatud partnerlussuhte loomisel ning kujundamisel. Sellest tulenevalt käsitlen järgnevalt SEVi läbi sotsiaaltöö prisma.

1.2.5. Sotsiaalse ettevõtluse koht Eesti ühiskonnas läbi sotsiaaltöö prisma

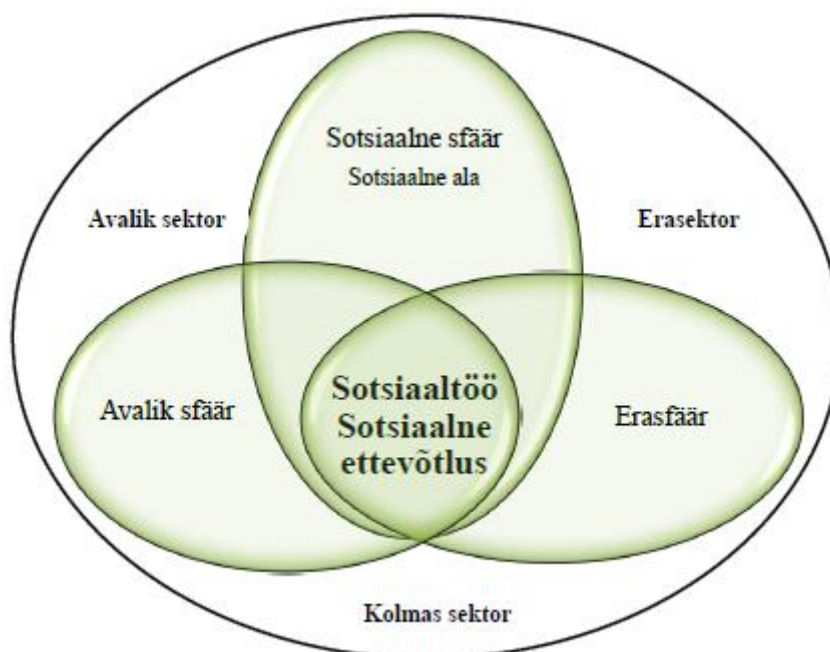
Võttes aluseks sotsiaalse ettevõtluse hübriidmudeli (mida käsitleti esimeses alapeatükis), kus SEV paikneb avaliku, vabatahtliku (kolmanda) ja erasektori vahel, on tegu olukorraga, kus sotsiaalsel ettevõtjal peavad olema tugevad ettevõtja omadused ja organisatoorsed oskused (Abdu, Johansson 2009: 20; Santos jt 2012; Leadbeater 1997: 10). Lähtudes sotsiaaltöötajast kui sotsiaalsel alal tegutsejast (Selg 2012) võib sama väita ka professionaalse sotsiaaltöötaja kohta, kellel peavad olema lisaks erialasele kompetentsusele ka teatavad isiksuse omadused (nt empaatiavõime, tolerantsus), tulemaks toime lisaks kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse alusel määratletud ülesannetele ka vahendaja rolliga avaliku ja privaatsfääri vahel (vt joonis 3).



Joonis 3. Sotsiaaltöö koht Eesti ühiskonnas (Selg 2012: 64).

Kui määratleda SEV hübriidmudeli alusel ning läbi sotsiaaltöö prisma, siis paigutan SEVi avaliku, sotsiaalse ning erafääri keskele sotsiaaltöö kõrvale. Selle ilmestamiseks olen loonud mudeli (vt joonis 4). Joonisel roheliste joonega märgitud ala tähistab isiku (kogukonna) tasandit (hõlmates avaliku, sotsiaalse ning erasfääri) ning musta piirjoonega ümbritsetud ala tähistab riigi tasandit (hõlmates avaliku-, era ja kolmandat sektorit). Avaliku sfäärina käsitlen neid tegureid, mis omandavad oma sisu ja tähenduse isiku ja kogukonna tasandil (nt sotsiaalpoliitika, ühiskonna normid). Samas avalik sektor koondab enda alla riiklikud institutsioonid ja struktuurid, mida isiku tasandil ei ole võimalik vahetult mõjutada. Erasektor hõlmab eraettevõtteid ning erasfäär indiviidi, perekonda ja suhteid (sotsiaalsed võrgustikud). Kolmas sektor koondab enda alla kodanikuühiskonna (nt kodanikualgatused). Sotsiaalse sfääri all käsitlen sotsiaalseid töid ja selle esindajaid (nt sotsiaaltöötaja, sotsiaalpedagoog, psühholoog).

Nii sotsiaaltöö kui ka sotsiaalne ettevõtlus paiknevad riigi ja isiku tasandi vahepeal, olles seotud kõigi sfääride ning sektoritega. Mudeli puhul on oluline välja tuua, et kõik ühiskonna sfäärid ning sektorid on võrdväärsed. Nii isiku tasandi sfäärid kui ka riigi tasandi sektorid on omavahel interaktsioonis ning läbi põimunud, mõjutades üksteist vastastikku.



Joonis 4. SEV koht Eesti ühiskonnas läbi sotsiaaltöö prisma (koostatud Leadbeater 1997 ja Selg 2012 alusel)

Tuginedes mudelile ning eespool loodud seostele käsitlen sotsiaaltööd ja SEVi võrdväärsete partneritena, kus mõlemal osapoolel on võimalus teineteist täiendada ning üksteiselt õppida. Mudeli põhjal võib väita, et nii sotsiaaltöötajad kui ka sotsiaalsed ettevõtjad on aktiivsed kogukonna liikmed. Mõlemad praktikud näevad üksikute probleemide asemel laiemat sotsiaalset süsteemi (Alvord jt 2004). Samuti saavad sotsiaalsed ettevõtjad ja sotsiaaltöötajad avaliku sektoriga võrreldes paremini aru kogukonna vajadustest (Kink 2013: 12). Seega suudavad nad sotsiaalsüsteemis orienteerudes tegutseda indiviidi ja kogukonna heaks, panustades kogukonna jõustamisse (Gray jt 2003).

Eelpool toodud mudeli põhjal pean sotsiaaltöötajaid n-ö ühenduslüliliks isiku ja riigi tasandi ning era- ja avaliku sfääri/sektori vahel. Sotsiaaltöötaja on isik, kes ühelt poolt toetab indiviidi sotsiaalsete probleemidega toimetulemisel, selgitades sealjuures avalikust sektorist tulenevaid piiranguid, kuid teiselt poolt kaardistab ja selgitab indiviidi vajadusi avaliku sektori

organisatsioonidele. Samamoodi paikneb ka sotsiaalne ettevõtja isiku ja riigi tasandi ning avaliku ja erasektori/sfääri vahel.

1.2.6. Probleemi püstitus ja uurimusülesanded

1990ndate Euroopas heaoluriigi kriisi tõttu ellu kutsutud sotsiaalsetele ettevõtetele panid aluse paljud sotsiaaltöötajad (Kerlin 2006). Antud uurimuses soovin aga rõhutada, et iga professionaalne sotsiaaltöötaja ei pea oma pädevuse tõestamiseks looma sotsiaalset ettevõtet (st hakkama sotsiaalseteks ettevõtjateks). Kuid käsitledes sotsiaaltööd kui elukutset, peab sotsiaaltöötaja, tuginedes sotsiaaltöö eetikale, ise määratlema oma praktika (nn isikliku tegutsemisviisi) (Wilhen 2013: 9). Ühe sellise võimaluse näen sotsiaaltöö praktikat kohaliku omavalistuse allüksuse asemel (või lisaks) autonoomses sotsiaalses ettevõttes. Kuigi Eesti SEdes ei tööta enamasti (hariduselt) sotsiaaltöötajad, läbivad SE tegevused otseselt sotsiaaltöö sfääri (Gray jt 2003: 143). Kuid professionaalsel sotsiaaltöötajal on vajalikud oskused ja teadmised arendamiseks sotsiaalset ettevõtet. Seega sotsiaaltöötaja kui nõuniku ja/või (koostöö)partneri roll mõjutab märkimisväärselt ühelt poolt SE arengut ja teiselt poolt KOVi sotsiaalteenuste pakkumist.

Siinkohal pean oluliseks välja tuua, et sotsiaaltöötaja ei ole sotsiaalne ettevõtja ning sotsiaalne ettevõtja ei ole sotsiaaltöötaja. See tähendab, et SEV ei asenda, vaid täiustab riigi poolt suunatud sotsiaaltööd (Gray jt 2003). Samuti võib öelda, et SEV toetub sotsiaaltööle, kuid sotsiaaltööd ei saa taandada SEVile (Hulgård 2012: 19). Seega ei ole tegu konkureerivate ametitega.

Eelpool kirjeldatud lähenemine sotsiaaltööle ja SEVile mängib olulist rolli eelkõige Eesti sotsiaaltöö maine kujundamisel. Aidates vähendada ühiskonnas levinud stigmatiseerivat suhtumist sotsiaaltöö(tajate)sse, kasvatades sealjuures SEVi lisandväärtust sotsiaaltöötaja kompetentsi kaudu.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et sotsiaalteenuste pakkumine üha enam seotud era- ning kolmanda sektori organisatsioonidega. Sotsiaaltöö peab eelkõige sotsiaalhoolekande teenuste pakkumise jätkusuulikkuse aspektist lähtuvalt suutma lõimida eri valdkondade teadmisi (Ewijk 2013: 9). On oluline, et ka sotsiaaltöötajad oleksid kursis sotsiaalse ettevõtluse olemuse ja selle võimalustega. (Gray jt 2003)

Seetõttu käsitlen SEVi kui ühte võimalikku sotsiaaltöö vormi Eestis teiste praktikas laiemalt kasutusel olevate sotsiaaltöö vormide kõrval. Bakalaureusetöö uudsus seisneb asjaolus, et

sotsiaalse ettevõtluse käsitlemine sotsiaaltöö aspektist lähtuvalt ei ole Eestis senini pälvinud uurijate tähelepanu. Teaduslikud uurimused keskenduvad peamiselt sotsiaalsete ettevõtete tegevus- ja ärimudelitele (Lillemets 2013), nende sotsiaalse mõju hindamisele (Pärenson 2011) ning SE olemusele ja tõlgendustele Eesti kontekstis (Kink 2013; Sokolova 2012; Sutt 2011; Lillemets 2011a).

Uurimuse eesmärk on kaardistada sotsiaalse ettevõtluse kui sotsiaaltöö tegemise viisi võimalused ühe kohaliku omavalitsuse ja sotsiaalse ettevõtte koostöö näitel. Tulenevalt eesmärgist olen püstitanud järgmised uurimusülesanded:

- Kaardistada KOV sotsiaaltöötaja ja sotsiaalse ettevõtte juhi nägemus kogukonna sotsiaalprobleemide lahendamisest sotsiaalse ettevõtluse kaudu.
- Analüüsida sotsiaalse ettevõtte ja kohaliku omavalitsuse vahelise koostöö võimalusi sotsiaaltöö tegemisel.
- Käsitleda sotsiaalse ettevõtte juhi ja sotsiaaltöötaja praktikale tuginedes sotsiaalse ettevõtte arenguvõimalusi (sh sotsiaalteenuste pakkumisel).
- Koostada uurimustulemuste alusel edaspidised soovitusel.

2. METOODIKA

Metoodika osa annab ülevaate uurimuse metodoloogilisest lähtekohast, andmekogumis- ja andmeanalüüsimetodist, valimist, uurimuse käigust ning selle eetilistest aspektidest. Eelpool toodud punkte olen täpsemalt kirjeldanud järgnevates alapeatükkides.

2.1. Metodoloogiline lähtekoht

Sotsiaalset ettevõtlust kui sotsiaaltöö vormi ei ole Eestis varasemalt uuritud. Töö eesmärgist ning teooria osa lõpus toodud uurimusülesannetest tulenevalt on uurimuse aluseks kvalitatiivne lähenemisviis. Kvalitatiivset uurimisviisi iseloomustab inimeste kogemuste uurimisel, kirjeldamisel ning tõlgendamisel paindlikkus ja arvestamine konkreetse olukorraga (Laherand 2010). Kvalitatiivne uurimisviis võimaldab viia läbi uuringut uuritava loomulikus keskkonnas, vaadeldes uuritavat nähtust holistlikult ning võimaldades andmete analüüsil toetuda uuringu varasemate etappide teoreetilistele lähteolekutele (Creswell 2003: 181-183). Uuring keskendub ühele sotsiaalsele ettevõttele ja kohalikule omavalitsusele, mistõttu lähtutan töös ka juhtumiuuringu (*case study*) meetodikast. *Case study* metoodika võimaldab uurida fenomeni tema enda kontekstis: kirjeldades uuritavat nähtust mitmekülgset ja tagades, et fenomeni olemust on selgitatud ning see on mõistetav. (Baxter, Jack 2008)

Kasutades kvalitatiivset *case study* lähenemisviisi on võimalik antud töö raames esmalt kaardistada sotsiaalse ettevõtte ja KOV vaheline koostöösuhte, kirjeldada sotsiaalteenuste ja sotsiaalse ettevõtluse arendamisest kogukonnas ning keskenduda sotsiaaltöötaja ja sotsiaalse ettevõtja nägemusele sotsiaalsete probleemide lahendamisel kogukonnas.

2.2. Andmekogumismeetod

Töö empiirilise osa aluseks olevad andmed kogusin poolstruktureeritud ekspertintervjuude abil. Poolstruktureeritud intervjuu on paindlik andmekogumismeetod, mis võimaldab ühelt poolt uurijal käsitleda teemasid (sh intervjuu ajal tekkinud küsimusi) sõltuvalt intervjuueeritavate vastustest ja intervjuu käigust ning teiselt poolt võimaldades uurimuses osalejatel oma mõtteid vabalt avaldada (Patton 2002). Intervjuus on kasutatud suunavaid ning avatud küsimusi. See võimaldab ühelt poolt mõista uuritavat nähtust nii nagu seda näevad ja tajuvad intervjuueeritavad ning teiselt poolt pakub uurijale võimaluse keskenduda ka intervjuu

käigus esilekerkivatele ning uurimuse seisukohast olulistele teemadele, millele ei olnud (või ei osanud) intervjuerija ise tähelepanu suunanud (samas).

Intervjuu läbiviimiseks koostasin intervjuu kava (vt lisa 1). Kava annab uurijale suunitlused intervjuu juhtimiseks ning võimaldab suunata intervjueritavat kõnelema uuringuga seotud teemadel (Patton 2002: 343). Seega kava täpne järgmine ei ole intervjuu puhul peamine. See omakorda võimaldab käsitleda intervjuu käigus esilekerkivaid teisi, peateemaga seotud, olulisi teemasid (samas, 344). Intervjuu kava lähtub uurimusülesannete alusel koostatud olulisematest teemadest.

Intervjuus käsitlesin uurimusülesannetest lähtuvalt kolme põhiteemat: sotsiaaltöötaja ja sotsiaalse ettevõtja nägemus (kogukondlike) sotsiaalsete probleemide lahendamisest ja ennetamisest sotsiaalse ettevõtluse kaudu; partnerlussuhe sotsiaalse ettevõtte ja KOV vahel; sotsiaalne ettevõtlus kui üks sotsiaalteenuste arendamise allikas KOV tasandil.

Aset leidnud intervjuud toimusid mõlema intervjueritava poolt valitud kohas Võhma linnas. Intervjuude kestvuseks kujunes umbes 1 tund. Mõlemad intervjuud lindistasin ning transkribeerisin.

2.3. Uurimuses osalejad

Uurimuses osalesid Eestis tegutsev sotsiaalne ettevõtte ning kohalik omavalitsus kus ettevõtte tegutseb. Intervjuud viisin läbi MTÜ Sinule juhatuse esinaise Elke Wüthrich'i ning Võhma Linnavalitsuse sotsiaalnõuniku Lea Ibrusega.

Sotsiaalse ettevõtte valikul lähtusin järgmistest SE kriteeriumidest (sulgudes kriteeriumi põhjendus):

- Tegu on organisatsiooniga, mis on registreeritud MTÜ, SA või seltsingu juriidilise vormina (lähtudes asjaoluga, et Eestis puudub eraldi juriidiline vorm sotsiaalsele ettevõttele).
- Toimub koostöö KOViga (valitud sõltuvalt töö eesmärgist ning uurimisülesannetest).
- Põhitegevus on kohalikku kogukonda panustamine ehk positiivsete muutuste esilekutsumine (tulenevalt SEVi iseloomustavast kriteeriumist).

- Organisatsioon on tegutsenud vähemalt kolm aastat (organisatsiooni põhitegevusest tulenevalt on peamiste toodete/teenuste pakkumine välja kujunenud).
- Iga-aastasest tulust moodustab ettevõtlustulu (sotsiaal)teenuste/toodete müügist/pakkumisest vähemalt 15% (sotsiaalsete Ettevõtete Võrgutiku liikmete puhul on see protsent 35%, kuid see on ideaal, milleni paljud reorganiseerivad ning uued alustavad sotsiaalsed ettevõtted alles püüdleval. Seega lähtudes 30% kriteeriumist, oleks antud uurimuse eesmärgist ja kriteeriumitest lähtuvalt sobiva organisatsiooni leidmine väga keeruline).
- Tööl on vähemalt üks palgaline isik (kinnitamaks, et tegu ei ole projektipõhise vabatahtliku tegevusega, vaid organisatsiooni toimimisele ning selle jätkusuutlikku tegevusse panustab (igapäevaselt) vähemalt üks palgaline töötaja).

Töö iseloomust tulenevalt pean oluliseks järgnevalt välja tuua ka uurimuses osalenud subjektide lühiülevaate.

2.3.1. Sotsiaalse ettevõtte MTÜ Sinule lühikirjeldus

Mittetulundusühing Sinule on asutatud Elke ja Peter Wüthrich'i poolt 2006. aastal Võhma linnas. Sinule tegeleb mitmesuguste (sotsiaalvaldkonna) projektidega: supiköök, eakate ühistegevused ja laadad. Kuid MTÜ Sinule peamine tegevusvaldkond on uisuväljaku juhtimine (mille tulust kaetakse uisuväljaku perenaise palgakulud) ning eakate ühiselamu teenuse pakkumine. Viimase eesmärk on pakkuda Võhma eakatele naistele koos elamise ja selle kaudu ka üksteise abistamise võimalust. Praeguseks on renoveeritud üks 4-toaline korter, kus on eraldi magamistoad ning ühiskasutuses elutuba, köök ja vannituba. (MTÜ Sinule...2013) Samuti on MTÜl plaanis SEV kaudu hakata tegelema kogukonna noortega (Intervjuu MTÜ juhiga). Organisatsiooni asutajad on loonud lisaks kaks ettevõtet (Eesti Valgus OÜ, Gift Line OÜ) kus kokku töötab ligi 20 isikut, kellest enamus on pikaajalised töötud (sh ka erivajadustega). (MTÜ Sinule...2013)

MTÜ Sinule 2012.a tulust moodustas ettevõtlustulu sotsiaalteenuste ja toodete müügist/pakkumisest ligikaudu 18% ning annetused ja toetused umbes 82%. (Majandusaasta aruanne 2013) Täistööajaga on tööl kaks palgalist isikut: uisuväljaku ja ühiselamu perenaine (Intervjuu MTÜ juhiga).

2.3.2. Kohaliku omavalitsuse Võhma linn lühikirjeldus

Võhma linn asub Viljandi maakonnas. 2013.a esimese jaanuari seisuga elas linnas 1271 inimest, kellest ligikaudu veerandi moodustasid 65-aastased või vanemad ning umbes ühe viiendiku kuni 19. aastased lapsed (Statistikaamet). 2012. aasta linnaeelarvest moodustasid sotsiaalkaitse kulud 106 281 eurot (Võhma linna 2012...).

Linna poolt hallatavateks asutusteks on Võhma Lasteaed ja Gümnaasium, Linnaraamatukogu ja Kultuurikeskus, Võhma Eakate Päevakeskus ja AS Võhma ELKO. Lisaks sellele tegutsevad Võhmas kolmteist äriühingut ning füüsilisest isikust ettevõtjat. Võhmal on ka oma igakuiselt ilmuv Linnaleht. (Võhma linna... 2013)

Linnavolikogu liige ja ühtlasi sotsiaalkomisjoni esinaine on MTÜ Sinule eestvedaja Elke Klara Wüthrich (samas).

2.4. Andmeanalüüsi meetod

Andmeanalüüsil lähtusin kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodist. Sisuanalüüsi puhul uuritakse teksti tähendust, arvestades selle konteksti. Sisuanalüüsi eesmärk on liigitada teksti sisu, jaotades selle intervjuus toodud teemade kaupa kategooriate süsteemi. (Flick 2011: 133).

Pärast transkriptsiooni lugesin intervjuusid mitmeid kordi, avastamaks intervjuude tekstis esile kerkinud sarnasusi ja erinevusi. Seejärel moodustasin „ühte gruppi“ kuuluvate ümbersõnastatud teemade põhjal peamised kategooriad. Kategooriate moodustamisel lähtusin uurimusülesannetest. Sellele järgnes kategooriate vaheliste seoste ja tõlgenduste loomine. Eesmägi põhjal ja uurimusülesannete kaudu keskendusin intervjuude analüüsis kindlatele temaatilistele lõikudele.

Bakalaureusetöö analüüsi osas kasutan järelduste näitlikustamiseks ka tsitaate intervjuudest.

2.5. Uurimuse käik ja eetiline aspekt

Töö teoreetilise osa aluseks oleva kirjanduse uurimisega alustasin 2012.a detsembris. Intervjuude läbiviimiseks võtsin intervjuueeritavatega kõigepealt ühendust meili teel. Seejärel leppisin kokku sobivad intervjuude toimumise ajad. Intervjuud toimusid 2014.a jaanuaris.

Analüüsi käigus saadud andmeid võib pidada usaldusväärseks, sest andmed on kogutud uurimuse eesmärgist lähtuvalt, intervjuueeritavad olid oma ala/valdkonna spetsialistid ning

avatud oma seisukohtade selgitamisel. Andmete analüüs põhineb intervjuu andmetel (ka teoorial) ning järeldused on tehtud analüüsi põhjal.

Intervjuude toimumise eelduseks oli intervjuueeritavate nõusolek uurimuses osaleda. Saades selleks nõusolekud selgitasin intervjuueeritavatele intervjuu salvestamise eesmärgi. Uurimuses osalenud spetsialistid andsid eelnevalt nõusoleku intervjuu lindistamiseks ning oma nime ja ametinime kasutamiseks. Sellest tulenevalt olen kasutanud analüüsi osas ka intervjuueeritavate tsitaate. Kuid konfidentsiaalsuse seisukohast on salvestatud intervjuud kättesaadavad üksnes minule ning pärast antud bakalaureusetöö kaitsmist, kustutan andmed.

3. ANALÜÜS

Analüüsi aluseks on intervjuud, mis viidi läbi Võhma linna sotsiaalnõuniku ja MTÜ Sinule eestvedajaga. Lähtudes uurimusülesannetest on peatükk jagatud kolmeks peamiseks teemaks ehk alapeatükiks: koostöö kohaliku omavalitsuse ja sotsiaalse ettevõtte vahel, kogukonna sotsiaalprobleemide lahendamine ning ennetamine, sotsiaalteeste ja sotsiaalse ettevõtluse arendamine. Analüüsi ja arutelu osas on kasutatud MTÜ Sinule puhul lühendit (MTÜS) ning Võhma Linnavalitsusele puhul lühendit (VL). Analüüsi näitlikustamiseks on kasutatud intervjueeritavate tsitaate. Mõlemale intervjueeritavale on antud tähis: sotsiaalse ettevõtte juht (SEJ) ja kohaliku omavalitsuse sotsiaalnõunik (KOV).

3.1. Koostöö Võhma Linnavalitsuse ja MTÜ Sinule vahel

3.1.1. Koostöö ja selle puudused

Koostööd on võimalik käsitleda erinevalt. Intervjuude käigus tulid esile teatavad koostööd iseloomustavad aspektid. Praegu toimuvat koostööd kaardistades tõi sotsiaalnõunik välja, et koostöö on ja peab olema. Samas tõi MTÜS juht esile, et senini ei ole toimunud koostöö sellisena nagu MTÜS seda soovib ja ootab. Sotsiaalnõunik lisas, et sageli on koostöö toimunud **märkamatu**lt.

KOV: „/.../et võib-olla see koorem läheb isegi kergemaks ja mõni asi isegi märkamatuks et ei saa arugi et on läinud sinna nende peale..“

Märkamatus saab käsitleda nii VL mitteteadliku tegevusena kui ka VL teadliku tegevusena, millele ei ole soovita tähelepanu suunata. Kuid koostööd on võimalik teha teadlikult, üksnes juhul kui koostöö ei kätke endas (mingis valdkonnas) kohustuste täitmata jätmist.

Mõlemad intervjuueeritavad tõid aga esile, et linnavalitsusest ja selle prioriteetidest oleneb väga palju, kuid senini ei ole sotsiaalsfäär sinna alla kuulunud. Siiski seoses 2013.a KOV valimistega on toimunud muutused ning mõlemad on tulevase koostöö osas optimistlikult meelestatud.

Intervjueeritavad kirjeldasid senist koostööd eelkõige **VL rahalise toetuse kaudu**. KOV pidas suurimaks panuseks MTÜS jooksvate tegevuskulude kandmist (nt uisuväljaku kommunaalkulud), samas ei pea MTÜS vajalikuks VL eraldi rahalist toetust küsida. Viidates sellega asjaolule, et koostöö vajadus lähtub suuresti ka MTÜS poolsetest materiaalistest ressurssidest.

Intervjuudest ilmnes ka olulisi koostööd takistavaid asjaolusid, mida on käsitletud järgnevalt.

Koostöö ja partnerluse puhul on olulisel kohal teadlikkus enda kui teise poole võimalustest. Teadlikkus kaasneb aga teabe jagamisega. Intervjuude käigus selgus, et **puudulik infovahetus** kolme osapoole (VL, linnaelanike, MTÜS) vahel on koostööd takistav.

SEJ: „*...ma usun, et need inimesed on olemas. ...Kellel seda just vaja oleks. aga ma ei tea kust neid leida*“

KOVS: „*.../et kui nad hakkasid eakate kodu tegema et juba tegid.. nad ei rääkinud ennem.. vähemalt minuga. Ja siis ma kuulsin, et nad tegid remonti /.../.*“

Kõige teravamalt mõjutab see hetkel koostööd eakate naiste ühiselamu teenuse pakkumisel. MTÜS on loonud teenuse, kuid neil puudub teave teenust vajava sihtgrupi suurusest ja sellest kuidas nendeni jõuda. Samas ei ole jõudnud VL uuele sotsiaalteenuse pakkumisele reageerida see tähendab sihtgruppi kaardistada ja selle vajadusi selgitada, sest puudus teave loodavast teenusest. Takistatud on sihtgrupi ligipääsu teenusele, sest teenust vajavad isikud on jäänud infosulgu. Seega on tekkinud olukord, kus ühelt poolt on loodud hea võimalus eakate toimetuleku toetamiseks, aga teiselt poolt ei ole seda võimalust realiseeritud.

Viidates oma töökoormusele, toob sotsiaalnõunik välja ka selle, et VLi ja MTÜSi omavahelisele suhtlusele seab piirid ajaline ressurss. See omakorda mõjutab VLi teadlikkust MTÜS poolt pakutavatest teenustest ja võimalustest.

Teabevahetust hõlbustab lugupidav suhtumine koostööpartnerisse aga ka teenuse saajatesse, kelle nimel koostööd tehakse. Intervjuudes selgus, et **suhtumise abivajajatesse** takistab ühise eesmärgi nimel tegutsemist.

SEJ: „*.../Vaata ennem olid vaenlased olemas, nüüd muutusid inimesed omavahel nagu vaenlasteks... praegu on nii, et kellel on võlg.. ta on paha ja...ta on meelega võlas /.../*“

KOVS: „*.../samas tundes ja teades meie inimesi ja neid lapsi.. ma ei kujuta seda hästi ette.*“ (kõneledes MTÜ tegevusest kaasata noori eakatega tegelema)

Süvenenud on inimeste mõistmise asemel nende hukka mõistmine. Inimesi nähakse oma probleemi(de) põhjustajatena. MTÜS juht tajub, et selle tõttu on võib-olla ka inimesed ise muutunud rohkem omavahel rivaalideks. Tähelepanu pööratakse pigem inimeste ebaõnnestumistele ja negatiivsetele omadustele, mis omakorda mõjutab abivajajate olukorda. Samas toob välja, et just sotsiaalnõuniku ülesandeks on suhtumise muutmine KOV tasandil. Kui aga KOVis ei märgata probleemi tõsidust, ega tegelda sellega, siis ei toimu ka suhtumisse muutumist. Samas peaks ka MTÜS omalt poolt sellele kaasa aitama.

Koostöösuhe ei ole jätkusuutlik, kui see lähtub üksnes mõlema poole vajadustest. Ühe põhiliste vajadustena võib käsitleda oma võimaluste realiseerimist ja selle kaudu saadavat kasu. Intervjuus MTÜS juhiga tuli mitmel korral esile **konkurents**, kui koostööd negatiivselt mõjutav asjaolu.

SEJ: „/.../ kas tema tunnetab seda nagu mingi konkurentsi asi või ma ei tea.“ „/.../meil on siin ka sellised sotsiaalkorterid.. täitsa jube seisus .. ma tean, et tal oli juba ammu plaan seal midagi parandada..“

MTÜS eestvedaja tajub, et VL suhtub MTÜSi kui sotsiaalteenuse pakkujasse, kui konkurenti. Kui konkurents ilmneb tavaliselt suuremates omavalitsustes mitme teenuse pakkuja vahel, siis antud juhul tajutakse konkurentsi teenuse pakkuja ja KOVi vahel. Selle põhjuseks võib pidada võistluslikku olukorda – VL soovib pakkuda sarnast teenust, kuid see pole piiratud ressursside tõttu võimalik, mistõttu tajutakse omakorda, et kasu saab teenuse pakkumisest üksnes MTÜS. Tekkinud olukord segab ka ühise teenuse loomist. Seetõttu võib öelda, et konkurents takistab nägemast n-ö laiemat pilti potentsiaalsete võimaluste realiseerimiseks

Lisaks tõi sotsiaalnõunik välja, et **praegune sotsiaalpoliitika** ei soodusta koostööd. Hetkel puudub ühtne regulatsioon ja toetus, mis võimaldaks KOVides ühtlustada sotsiaalteenuste pakkumise taset MTÜde (ja laiemalt sotsiaalsete ettevõtete) kui koostööpartnerite poolt/ kaudu.

Intervjuust sotsiaalnõunikuga tuli mitmeid kordi esile **religioon**, kui koostööd piirav aspekt. Ühelt poolt selgus, et tegu on tabu teemaga millest ei räägita, teiselt poolt on just selle tõttu koostöös palju möödarääkimisi tekkinud. Samas toob sotsiaalnõunik välja, et MTÜS tegevuse seostamine usuga sõltub inimesest (teenuse saajast) endast. Nentides, et religiooni võib käsitleda vahendina, mis aitab inimestel probleemidega ja seetõttu ka iseendaga paremini toime tulla.

3.1.2. Koostööd soodustavad tegurid

Eraldi saab käsitleda ka koostööd soodustavaid tegureid, mida on kirjeldatud lühidalt allpool.

Koostööd ja selle arengut soodustavad ühised väärtused, eesmärgid ning võimalused. Võimalusi võib käsitleda ka kui (majanduslikke) vahendeid. Intervjueeritavad seostasid koostöö arengut üldiselt **ressursiga**.

KOVS: „/.../aitasime omalt poolt, elektri ja kütte maksime omalt poolt ja .. See on selle poole pealt kõige suurem abi mis me oleme andnud /.../“

SEJ: „...*ma just hommikul saatsin linnapeale...seda projekti mis läbi ei läinud ja ta vaatab selle nüüd üle ja kohandab mõned asjad.*“

Ressursina saab käsitleda materiaalseid ja mittemateriaalseid vahendeid. Materiaalsete ressursi all peetakse silmas rahaliste vahendite jagamist (nt toetused). Samas mitterahaliste vahendeid iseloomustatakse aja, kogemuste ja teadmiste kaudu. Huvitav on ka asjaolu, et sotsiaalnõunik pidas olulisemaks materiaalsel, kuid MTÜS juht pigem immateriaalset ressursi. Mõlemad on aga koostöö arengul olulised.

Ühe võimalusena pakkusid mõlemad osapooled välja **ühiste projektide juhtimist ja elluviimist MTÜS kaudu**. Nii MTÜS kui VL leiavad, et projektide kaudu rahastuse leidmine on lihtsam kui omavalitsuse eelarvest. Ning positiivsena nähakse ka seda, et vahendid tulevad väljastpoolt KOVi. See omakorda tähendab, et koostöösse saab panustada eelkõige mittemateriaalse ressursi (nt aeg, teadmised, oskused) kaudu, mida on võimalik parema tulemuse saavutamiseks omavahel jagada. Teiseks aitab ühise eesmärgi all tegutsemine jagada VLi ja MTÜSi poolset (ka varalist) vastutust.

Mõlemad tõi koostööd soodustava tegurina esile **sotsiaalse ettevõtte esindatust linna- või maavalitsuses**. MTÜS eestvedaja osalemine KOVi komisjonides või linnavolikogu tegevuses tagab võimaluse osaleda KOVi tasandi ressursside jagamise protsessis ning luua soodne alus koostööks MTÜSiga. Samuti võimaldab suurendada KOVi poolset kaasrääkimist MTÜSi tegevustes, eelkõige tegevussuundade, prioriteete jne suunamise kaudu.

Seostatuna ka eespool kirjeldatud teguritega, tõi mõlemad osapooled peamise koostöö allikana välja **kaasamise**.

SEV: „/.../ ja aga see polnud midagi et linn teeb midagi aga see oli.. meie tegime kõik koos...*igaiüks tegi midagi.*“ (rääkides MTÜSi poolt algatatud ühisest vana-aasta ärasaatmise sündmusest)

KOVS: „/.../vaata et on ju vahel et sa võid ju maadelda üksi ja kui keegi kaasa ei tule siis sa ei tee midagi.“

MTÜS juht peab oluliseks, et LV oleks nende tegevusse kaasatud ja toetaks nende ideid ja elluviimist, teiselt poolt oleks ka nõuandjaks. Oluline on mõista koostööd tegevate osapoolte vajadusi ja soove, mistõttu on tähtis, et kõik osapooled oleks kaasatud protsessi algusest lõpuni. Kaasates tekib ka ühine „meie“ tunne, mida mõlemad osapooled kogukonna puhul väärtustavad.

Ka **riigi poolset koostöö regulatsiooni** käsitles VL sotsiaalnõunik koostööd soodustava tegurina.

KOVs: „/.../ *et siis võib-olla ei oleks need vahed nii suured nagu praegu linna ja maarahva vahel... See on tõesti nagu riik riigis et..*“

Ühest küljest peab sotsiaalnõunik oluliseks, et teatud sotsiaalvaldkondades (nt puuetega inimeste tööhõive) peaks olema VL ja MTÜSi vaheline koostöö reguleeritud. Aidates sellega vähendada ebavõrdsust KOVide vahel ning luues ühtsust KOVide sees. Sest praegune koostöö sõltub suuresti iga KOV enda võimekusest ja kogukonna ressursidest. Kui KOVis ei ole (jätkusuutlikke) sotsiaalseid ettevõtteid, siis on ka koostöö sotsiaalsete ettevõtete kui sotsiaalteenuste pakkujatega piiratud. Teisest küljest usub sotsiaalse ettevõtte esindaja, et riiklikul tasandil kindlaks määratud reeglid VL ja MTÜSi vahelist koostööd niivõrd ei mõjuta. Kõigepealt peab muutuma inimeste suhtumine koostegemisse.

3.2. Kogukonna sotsiaalprobleemide lahendamine

3.2.1. MTÜ Sinule mõju kogukonnas

MTÜSi mõju kogukonna tasandil on mõlema intervjuueeritava poolt tajutav. Intervjuueeritavad on veendunud, et MTÜS on **suuteline lahendama kogukonna sotsiaalprobleeme**. MTÜS juht toob välja, et nende tegevus annab inimestele lootust, tagades võimaluse iseenda heaks midagi ära teha. Pidades aga SED pigem toetavaks võimaluseks, sest SE tegevuse tagajärjel või kaasabil peaks **taastuma kogukonna liikmete iseseisev toimetulek**. MTÜS juht lisas, et inimesed ei tohi nende poolt pakutavatest teenustest ja toetustest sõltuvusse jääda. Seepärast peaks ka teatud valdkondades teenuste ja muu abi pakkumine toimuma lühiajaliselt. Lisaks tõi MTÜSi eestvedaja välja, et MTÜSi tegevus peaks olema suunatud pigem põletavate, st **hetkel kogukonnas oluliste** probleemide lahendamisele.

Mõlemad intervjuueeritavad on aga veendunud, et SE tegevuse mõju kogukonnas on tugevalt seotud ka **indiviidi ja kogukonna väärtuste ja hoiakutega**. Näitena toob MTÜS juht ühiselamu teenuse pakkumise, milleks eestlased veel tema meelest (vaimselt) valmis ei ole. Samas rõhutas sotsiaalnõunik, et inimesed püüavad viimse piirini ise hakkama saada enne kui abi küsima lähevad. Seda peab ta ka Eesti kultuuri eripäraks. Mõlemad nendivad, et iga uus lähenemine nõuab harjumist ja inimeste poolse suhtumise muutumist. Individuaalsus ja üksteisega distantse hoidmine mõjutavad MTÜSi poolt teenuse pakkumist kogukonnas.

3.2.2. Kohaliku omavalitsuse sotsiaalkaitse ülesannete ja valdkondade jagamine

Mõlemad intervjuueeritavad tõid välja, et sotsiaalne ettevõtte on toetavaks faktoriks nendes omavalitsustest, kus avalik-õiguslik organisatsioon ei suuda ressursse ja kohalikke eripärasid arvestades kõiki vajalikke sotsiaalkaitse ülesandeid täita/kanda. Kuid sotsiaalkaitse ülesannete jagamisel VL ja MTÜSi vahel on probleemkohtadeks **valdkondlik tööjaotus ning vastutus**.

MTÜSi esindaja tõi esile, et valdkondlik tööjaotus on seotud eelkõige rahaliste vahenditega. Kui MTÜS tegeleks KOVi kindla sotsiaalkaitsevaldkonna ja selle arendamisega, siis peab olema tagatud KOVi poolne varaline toetus. MTÜS näeb delegeerimises ka võimalust, mille kaudu saab suunata VL ressursse teatud sotsiaalkaitse valdkondades, parandades selle abil ka elanike heaolu.

Samas peab MTÜS omavalitsuse poolt mitteteadlikku **delegeerimist ka ohtlikuks**.

SEJ: „/.../minu arust küll ei või nii olla, et kellegil on mingi häda, linn hoiab kokku ja saadab nad meile...et nii see küll...“

Automaatselt (märkamatu) võib juhtuda, et abivajajad suunatakse KOVi poolt otse MTÜS juurde, jättes kõigepealt kaardistamata inimese vajadused ja võimalused. Seega üks oluline etapp jääb VL sotsiaalnõuniku poolt (mitte)teadlikult vahele. Mis omakorda tähendab lõppvastutuse üleminekut MTÜSile. Samas rõhutas MTÜS juht, et kui vastutus oleks ainult MTÜSi kanda, siis ei tohi tekkida olukorda, kus VL nende tegevustes ettekirjutusi teeb. Tajudes seda VL poolses soovis sotsiaalse ettevõtte ressursse enda hüvanguks kasutada.

Kuid MTÜS juht mõönab, et **koostöö initsiatiiv** võib tulla sotsiaalse ettevõtte poolt. Näiteks on MTÜ Sinule teinud Võhma linnavalitsusele ettepaneku arendada noorsootöö valdkonda. Samas leiab sotsiaalnõunik, et sotsiaalkaitse tagamine erinevates valdkondades on KOVi kohustus. Seetõttu ei ole riigi poolt KOVile suunatud ülesandeid otseselt võimalik MTÜSile edasi suunata. Kuid mõlemad väitsid, et seni kuni KOV ei ole jõudnud omapoolset kohustust täita, tuleb leida just **koostöö kaudu kõigile osapooltele sobiv lahendus**. Lahendus sõltub aga suuresti vastutusest.

SEJ: „/.../aga kui midagi juhtub siis on ikka see.. linnaselgroog natuke tugevam kui..“

Mõlemad intervjuueeritavad on veendunud, et sotsiaalkaitse tagamisel **peab lõppvastutus jääma KOVile**. See tähendab, et avalik-õiguslik organisatsioon suudab pakkuda suuremat tuge võimalike delegeerimisest tekkivate riskide hajutamise korral. Samas võib olla tingitud asjaolust, et mõlemad osapooled tajuvad sotsiaalvaldkonna (selle muutuste) olulisust inimeste

heaolule. Seega igasuguse suurema riski maandamiseks, peab vastutust kandma avalik-õiguslik institutsioon, kes vastutab ka sotsiaalhoolekande süsteemi toimimise eest. Samas toob MTÜS juht välja, et delegeerimine on üks viis, kuidas saab vastutust mõlema osapoole jaoks võrdse(ma)lt jagada.

Kuid sotsiaalkaitse ülesannete jagamisel on ka oma positiivsed küljed. Millest olulisim on **efektiivsus**. Mõlemad osapooled seostavad delegeerimist KOVi töö efektiivsemaks muutmisega. MTÜS juht lisas, et delegeerimine võimaldab näha ja lahendada olukordi teistmoodi, kui siimaani on harjutud. Mõlemad osapooled on veendunud, et delegeerimise efektiivsus seisneb ülesannete jagamises ning võimaluste avardumises.

Samuti on võimalik delegeerimisest ja vastutuse jagamisest tulenevalt **tekitada kogukonna ühtsuse tunnet**.

SEJ: „/.../ see polnud midagi et linn teeb midagi aga see oli meie tegime kõik koos... igaüks tegi midagi.“ (tuues näite delegeerimisest VL, MTÜSi ja kogukonna liikmete vahel, vanaaasta ärasaatmiseks korraldatud sündmusel)

Delegeerimine soodustab kogukonna liikmete aktiivsemat osavõttu ühissettevõtmistest. See omakorda mõjutab nii otseselt kui ka kaudselt ressursside kokku hoidmist, inimeste heaolu ning loob aluse hooliva kogukonna tekkimiseks.

3.3. MTÜ Sinule ja sotsiaalteenuste arendamine

Sotsiaalteenuste ja sotsiaalse ettevõtluse arendamine kogukonnas sõltub ka sellest, kuidas sotsiaalsest ettevõtjast ja ettevõtet määratletakse. Sellepärast olen kõigepealt toonud ülevaade intervjuueeritavate nägemustest sotsiaalsest ettevõtlusest ja ettevõtjast.

3.3.1. Teadlikkus sotsiaalsest ettevõtlusest ja sotsiaalsest ettevõtjast

VL sotsiaalnõunik ja MTÜS juht peavad kogukonna aktuaalsete sotsiaalprobleemidega tegelemist sotsiaalseks ettevõtluseks. Sotsiaalnõunik lisab, et sotsiaalne ettevõtlus on üks võimalik viis **pikemaajaliste probleemide** (eelkõige tööpuudus maapiirkondades) lahendamiseks. Mõlemad kirjeldavad sotsiaalset ettevõtlust MTÜS praeguse põhitegevuse kaudu: eakate hoolekanne ja noorsootöö.

MTÜS juht peab oluliseks, et SEna tegutsemine mingis valdkonnas toimuks teadlikult, olles kasulik ettevõttele (selle töötajatele) kui ka teenuse saajatele. Samuti on oluline, et lisaks töötasule, pakuks sotsiaalne ettevõtte (nt noortega tegeledes) ka praktilise tegevuse kaudu

võimalust õppida ning omandada uusi oskuseid. Lisaks sellele tõi MTÜS eestvedaja SEVist rääkides oluliste märksõnadena esile **sihtrühma kaasamise ja koostöö**.

MTÜS eestvedaja peab sotsiaalseks ettevõtjaks inimest, kes **elab selles kogukonnas**, kus teenuseid pakub st tegutseb. Igapäevane era ja tööalane kokkupuude kogukonna liikmetega tagab parema teadlikkuse kogukonna valupunktidest. Samas suudab ja oskab ettevõtja neile (aktuaalsetele) probleemidele lahendusi pakkuda ning neid ellu viia. Sotsiaalnõunik tõi esile, et sotsiaalne ettevõtja tegeleb kogukonna liikmetega, kelle iseseisev toimetulek on raskendatud. Samas sõltub ta oma tegevuses (teatud perioodil) **välisest toetusest/abist**. Käsitledes toetuse all rahalisi vahendeid ehk algkapital ning üldiseid teadmisi SE alustamise ja arendamise kohta. Üldiselt hindas sotsiaalnõunik **teadlikkust sotsiaalsest ettevõtlusest KOVis madalaks**, pidades aga teadlikkuse tõstmist (erinevate töötubade, koolituste kaudu) oluliseks.

3.3.2. MTÜ Sinule jätkusuutlikkus ja arenguvõimalused

MTÜ Sinule ja selle teenuste arengut käsitleti jätkusuutlikkuse aspektist lähtuvalt. Nii omavalistuse sotsiaalnõunik kui sotsiaalse ettevõtte juht on veendunud, et MTÜS on oma tegevustes jätkusuutlik. Erinevus seisneb selles, et MTÜS juht seostab kestlikkust MTÜS eesmärgi täitmisega, kuid sotsiaalnõunik seostab kestlikkust otseselt MTÜS tegevustes toimunud muutustega.

MTÜS juht peab „MTÜ“ vahendiks (võimaluseks), mille kaudu kogukonnas tegevusi arendada (teenuseid pakkuda), inimesi kaasata ja neile palka maksta ning tegevuskulusid katta. MTÜS tegevus on jätkusuutlik, kui ta täidab oma eesmärgi ja on kogukonnale vajalik. Sotsiaalnõunik tõi aga esile, et MTÜS on oma vigadest õppinud ning toimub pidev tegevuste ümberhindamine ja arendamine. Sotsiaalnõunik lisas, et jätkusuutlikkust mõjutab positiivselt ka MTÜS juhi osalemine sotsiaalkomisjoni töös. Ühise mõttetegevuse kaudu tekkivaid ideid ühiselt ellu viies, arenevad mõlemad osapooled.

Lisaks eelpool toodule mõjutab sotsiaalse ettevõtte ja selle teenuste arengut see, missugune on nende laiem mõju ühiskonnale. Intervjueeritavad tõid esile, et MTÜSi mõju riigi tasandil (mõju sotsiaalpoliitilisele süsteemile) **sõltub piirkondlikest eripäradest ning MTÜSi tegevuse tõhususest**. Sotsiaalnõuniku arvates ei avalda MTÜS oma tegevusega mõju riigi sotsiaalsüsteemile tervikuna. Iga piirkonna eripärad, millest mõjutatult sotsiaalne ettevõtte tegutseb, takistavad üldise ja kõigile sobiva süsteemi loomist. Pidades ühelt poolt silmas

asjaolu, et ühes konkreetses piirkonnas tegutseva sotsiaalse ettevõtte toimetamismehhanisme (põhimõtteid, eesmärke jne) ei ole võimalik rakendada teistes piirkondades. Teiselt poolt ei ole piirkondlike eripärade tõttu sotsiaalsel ettevõttel võimalik pakkuda üle Eestiliselt ühesuguseid sotsiaalteenuseid. Samas usub MTÜS juht, et nende tegevuse mõju võib olla üleriigiline. Mõjutades ühelt poolt sotsiaalsüsteemi (nt üldiste sotsiaalhoolekannet puudutavate muudatusettepanekutega) ning teiselt poolt suunates teisi kogukondi oma sotsiaalprobleemidega tegelemisel. Kuid täpsemat mõju ja selle ulatust on võimalik hinnata siis kui MTÜSi tegevus (st teenuste ja toodete pakkumine) on hästi toimiv ja ennast tõestanud.

Kuid konkreetse arenguaspektina näeb Sinule juht palgaliste **töötajate arvu suurendamist**. Uute inimeste kaasamine MTÜS võimaldab ühelt poolt omavaheliste läbirääkimiste kaudu jõuda paremini soovitud tulemusteni/eesmärgini. Samuti võimaldavad ühise mõttetöö tulemusel tekkivad ideed ja nende teostused ellu kutsuda ka laiemalt ühiskondlikke muutusi. Teiselt poolt võimaldab lisatööjõu palkamine (k.a teenuste pakkumise mahu suurenemisel) omavahelist töökoormust jagada. Sest sarnaselt sotsiaaltööle on ka sotsiaalses ettevõttes n-ö läbipõlemise oht, mida on võimalik teatud määral ennetada. Kuid töötajate arvu suurendamise negatiivse aspektina toob Sinule eestvedaja välja üldise organisatsioonisisese otsustusprotsessi aeglustumise.

Viimasena tõi sotsiaalnõunik esile sotsiaalse ettevõtte arendamise puhul olulise aspekti. Nimelt peab MTÜ Sinule sotsiaalteenuste pakkumise valdkonnas rõhutama rohkem **inimeste enda panust**. See võimaldab ennetada olukordi, kus sotsiaalse ettevõtte klient ei taju (enam) endapoolset vastutust. See tähendab, et positiivsete muutuste toimumine peab olema kooskõlas inimese enda vajaduste ja tahtega. Inimene ei tohi jääda sotsiaalse ettevõtluse protsessis passiivseks osapooleks. Sellise teadliku ennetustegevuse kaudu areneb ka MTÜ Sinule.

4. ARUTELU

Analüüsi põhjal võib järeldada, et koostöö Võhma Linnavalitsuse (VL) ja MTÜ Sinule (MTÜS) vahel toimub ja seda väärtustatakse. Samas on palju valupunkte, mida tuleb kogukonna tasandil ületada, et tõeliselt toimiva, jätkusuutliku ja teadvustatud partnerluseni jõuda.

Võimaliku väljundina erinevate probleemide ületamisel käsitleti analüüsis kolme koostöö vormi. Peamise koostööd soodustava võtmetegurina saab esile tuua ühise sotsiaalvaldkondlike projektide juhtimise ja läbiviimise (sotsiaalse ettevõtte kaudu). Ühiste sotsiaalse ettevõtluse projektide juhtimine ja läbiviimine on üks võimalus lahendada kogukonna (aktuaalseid) sotsiaalseid probleeme. Selline lähenemine aitab luua ning kaasata materiaalseid ja mittemateriaalseid vahendeid. Materiaalsed vahendid tulevad sellisel juhul (suures enamuses) kolmandatelt osapooltelt, luues olukorra, kus MTÜS ja VL ei sõltu nii suurel määral üksteise rahalistest vahenditest. Mittemateriaalne ressurss aga väljendub sihtrühma kaasamises (kaasatuses) ning omavahelise kogemuse ja teabe jagamises. Minu arvetes loob ühine projektide juhtumine ja läbiviimine vundamendi partnerlussuhte kujunemiseks MTÜS ja VL vahel.

Teooria osas selgus, et üldiselt on Eesti KOVid huvitatud lisaressursi kaasatuse puhul ka rohkem delegeerima (Kohaliku omavalitsuse...2009). Analüüsi põhjal võib aga väita, et ühine projektijuhtimine soodustab delegeerimist, aidates ületada selle kaudu tavapäraseid koostööd takistavaid asjaolusid. Näitena saab antud juhul tuua olukorra, kus delegeerimist piirab konkurentsi tajumine. Kuid ühine projektijuhtimine võib viia tugeva partnerlussuhte kujunemisele, kus omavaheline konkurents puudub.

Siiski mõjutab partnerlust lisaks VL ja MTÜSi omavahelisele suhtlusele ka mõlema suhtumine teenuse saajatesse (kogukonna liikmetesse). Kui analüüsist selgus, et LV käsitleb kogukonna probleeme pigem individikesksetena, siis MTÜS ühiskondlikena. Sellest tulenevalt võib kahe partneri vahel tekkida potentsiaalne (väärtuste) konflikt. Väärtuste konflikt võib esile tõusta ka isiku tasandil, kandudes edasi organisatsiooni tasandile. Tuues näiteks olukorra, kus üks pool (VL sotsiaalnõunik) seostab teise koostööpartneri (MTÜS) tegevust organisatsiooni juhi isiklike väärtuste ehk religiooniga. Seda võib aga selgitada KOVide poolse vähese koostöö kogemusega kirikute ja kogudustega (Kodanikeühendused ja... 2004), mistõttu eelarvamuslik suhtumine on tõenäolisem. Väärtuste konflikti kui

koostööd pärssivat asjaolu teadvustades ja kaardistades on võimalik vastuolusid, segadust ja eelarvamusi VL ja MTÜS vahel ennetada. See avaldaks positiivset mõju ka kogukonna liikmetele (nt aktiivsem osavõtt MTÜS ja VL tegevustes).

Lisaks aitavad ühised projektid leevendada tavapärase delegeerimise tõttu tekkivat sotsiaalkaitse valdkondade tööjaotuse ja vastutuse võtmise dilemmat. Analüüsist selgus, et sotsiaalteenuste pakkumise ja arendamise lõppvastutus peab jääma KOVile, kuid MTÜS esindaja leiab, et delegeerimise abil on võimalik vastutust teatud määral jagada. Siinkohal tulebki välja ühise projekti juhtimise eelis. Nimelt ei pea ühiste projektide puhul sotsiaalvaldkondlik vastutus olema ühe poole kanda, sest projekti eesmärk ja väljund toetavad ülesannete omavahelist jagamist. Seetõttu on ühiste projektide elluviimisel üldjuhul vastutuse määr võrdne (kuid ei välista teisi kokkuleppeid).

Seega võib keskendumine ühise projekti läbiviimise kaudu (sotsiaal)probleemi(de) lahendamisele kogukonnas olla üks vaheetapp KOVi ja SE vahelise partnerlussuhte kujunemiseks. Sellisel juhul on just omavalitsuse sotsiaalnõunik või -töötaja ühenduslüli KOVi ja SE vahel (vt joonis 4). Panustades omaltpoolt sotsiaalvaldkondlikke teadmisi ja kogemusi, kuid saades teiselt poolt vastu võimaluse tegeleda endale kõige meelevärsema sihtrühma või sotsiaalküsimusega.

Teise MTÜS ja VL vahelise koostöö võimalusena saab käsitleda koostöö seaduslikku reguleerimist. Olukord, kus koostöö sõltub ainult KOV võimekusest ja ressurssidest, ei taga sotsiaalteenuste osutamisel partnerluse jätkusuutlikkust. Kestlikkust võib aidata tagada riigipoolne koostöösuhte reguleerimine (st teatud piiride ja reeglite kehtestamine). Ka Eesti omavalitsuste lepingulise delegeerimise hetkeolukorra kaardistamisel selgus, et KOVid peavad oluliseks delegeerimise võimaluste täpsustamist õigusaktides (Kohaliku omavalitsuse... 2009: 121). See on ühelt poolt mugav ja turvaline KOVile, kuid teiselt poolt mõjutab oluliselt SE autonoomsust. KOVi ja sotsiaalse ettevõtte vahelise suhte reguleerimise asemel, näen teise võimalusena (eelkõige maapiirkondades) riiklikul tasemel sotsiaalse ettevõtlusega alustamise soodustamist ja toetamist. Sotsiaalne ettevõte suurendab sotsiaalteenuste kasutajate võimalusi ja valikuid ning aitab tagada sotsiaalteenuste paremat kättesaadavust. Seetõttu peab valitsus pakkuma toetusmeetmeid neile (innovatiivsetele) kodanikualgatustele, mis loovad ühiskonnas tajutavat sotsiaalset (aga ka majanduslikku) kasu (Gray jt 2003). Ühelt poolt võimaldab selline lähenemine suurendada SEde poolt

sotsiaalteenuste pakkumist väiksemates omavalitsustes. Teiselt poolt ühtlustada sotsiaalteenuste osutamise võimekust KOVide vahel (Ülevaade Eesti...2012: 9).

Kolmanda koostöö võimalusena saab esile tuua sotsiaalse ettevõtja kaasamise linna- või maavalitsuse tegevusse, eelkõige valdkondlike komisjonide kaudu. Sotsiaalsete ettevõtete seisukohast vaadatuna võib peamiste takistustena esile tuua valituks osutumise kohalike omavalitsuste valimistel ning sellega kaasnevat ajalist faktorit (valimised toimuvad iga nelja aasta järel). Samas võib ühe sotsiaalse ettevõtja osalus komisjonis mõjutada negatiivselt teisi omavalitsuses koostööpartnereid (sh partnerlussuhet omavalitsusega), pidades silmas eelkõige korruptsiooni tekkimise võimalust. Kuid sellisel koostöö/partnerlussuhtel on ka omad positiivsed küljed. Esiteks tõuseb SEde efektiivsus: püüdlikkus ja soov panustada parimal võimalikul viisil kogukonda. Teiseks tagab (valimiste vaheline) ajaline faktor uute SEde puhul olukorra, kus organisatsiooni põhitegevused on nelja aastaga välja kujunenud ning nende tegevus on jätkusuutlik. Kolmandaks ja ühtlasi mõlemapoolse kasuna võib esile tuua nt ühiste sotsiaalteenuste arendamise kaudu toimuvat arengut.

Eespool kirjeldatud kolme koostöö võimaluse realiseerumisel oleksid MTÜS ja VL tegevused kogukonnas veelgi tihedamalt omavahel läbipõimunud. Samuti on nii võimalik jõuda tugeva partnerlussuhte loomiseni.

Vaadates aga lähemalt analüüsis käsitletud sotsiaalse ettevõtluse tõlgendamist, ilmneb et sotsiaalse ettevõtluse olemust kirjeldatakse eelkõige isiku tasandi kaudu (vt ka joonis 4). See tähendab, et SEVi määratletakse sotsiaalse ettevõtja kui aktiivse kogukonna liikme kaudu. Võib väita, et initsiatiiv sotsiaalprobleemidega tegelemiseks tuleb isiku tasandilt, mitte riigi tasandilt nagu see on sotsiaaltöö puhul. Analüüsis selgus ka see, et MTÜS juht näeb ennast kogukonna jõustajana. See on oluline aspekt, sest sotsiaalne ettevõtja peab suutma inimesi kaasata kogukondlike probleemide lahendamisse jõustamise kaudu (Gray jt 2003: 144). Lisaks selgus, et sotsiaalse ettevõtja tegevust seostatakse hetkel oluliste sotsiaalsete probleemidega. Ka Alvord (jt 2004) on välja toonud, et sotsiaalsed ettevõtjad suudavad oma tegevust ümber planeerida vastavalt kogukonna vajadustele. Selle põhjal võib järeldada, et SE puhul eeldatakse suuremat paindlikkust kui sotsiaaltöö suudab pakkuda. Paindlikkus on sellisel juhul kui SE võimalus igal ajahetkel (nt eesmärki ümber sõnastades) materiaalseid aga ka mittemateriaalseid vahendeid suunata ja n-ö juurde luua (nt töökohti).

Käsitledes aga sotsiaalse ettevõtluse mõju laiemalt, selgus analüüsist, et SED käsitletakse kitsalt üksnes sotsiaaltöö raames, jättes laiemalt, st ühiskondliku mõõtme tähelepanuta. Samuti toodi välja, et MTÜS tegevus mõjutab otseselt kogukonna liikmeid hetkel aktuaalsete probleemidega tegelemise kaudu ehk n-ö tulekahju kustutamisega. Siiski seostati ka SE tegevust pikemaajaliste probleemide lahendamisega (nt tööpuudus). Huvitaval kombel ei käsitletud intervjuudes aga ennetamist kui ühte SEV protsessi osa (Santos jt 2012; Alvord jt 2004). Samas leian, et kuna intervjuu käigus ei esitanud teadlikult küsimusi ennetamise kohta, mõjutas see omakorda intervjuueeritavate vastuseid. Analüüsi tulemused on seotud ka intervjuueeritavate käsitlusega sotsiaalsest ettevõtjast ja ettevõttest ning nende SEV käsitlus viitab üldisele vähestele teadlikkusele sotsiaalsest ettevõtlusest.

Siiski oldi lahkavamusel selles osas, milline on sotsiaalse ettevõtte mõju riigi tasandil. Kui sotsiaalnõunik tõi esile, et mõjutust sotsiaalsüsteemile tervikuna ei toimu piirkondlike eripärade pärast, siis Sinule juht on veendunud, et MTÜSi tegevus võib avaldada mõju ka riiklikul tasandil. Weerawardena (2006) on välja toonud, et sotsiaalsed ettevõtjad on pidevas interaktsioonis ümbritseva keskkonnaga. Ka analüüsis selgus, et sotsiaalse ettevõtte tegevuse (sh teenuste pakkumine ja arendamine) mõju sõltub kultuuri (selle kõige laiemas tähenduses) kontekstist. Samas mõjutab keskkond ka sotsiaalse ettevõtte jätkusuutlikkust (samas). Eestis aga ei ole uuritud sotsiaalsete ettevõtete tegevuse mõju sotsiaalpoliitilisele süsteemile, mistõttu võib seda käsitleda kui edaspidist uurimisprobleemi.

Kokkuvõtvalt võib eespool toodud kolme koostöö (partnerluse) vormi käsitleda sotsiaalse ettevõtluse puhul sotsiaaltöö tegemise viisi võimalustena. Kuid ühe juhtumiuuringu põhjal ei ole võimalik teha suuri üldistusi. Loomaks tugevam alus sotsiaalse ettevõtluse käsitlemiseks sotsiaaltöö vormina, peab esiteks olema kaasatud suurem valim ning teiseks tuleb uuritavat nähtust käsitleda eri aspektidest kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete andmete kogumi baasil. Sellisel juhul on võimalik keskenduda ka antud töö raames esilekerkinud uutele uurimisprobleemidele. Käesolev töö on esimene samm selle suunas.

5. KOKKUVÕTE

Antud töö eesmärgiks oli kaardistada sotsiaalse ettevõtluse kui sotsiaaltöö tegemise viisi võimalused ühe sotsiaalse ettevõtte ja kohaliku omavalitsuse koostöö näitel. Kahes läbiviidud intervjuus rääkisid sotsiaalnõunik ja sotsiaalse ettevõtte juht oma nägemusest ja praktikast.

Nii teooria kui ka empiiriline osa tõestasid, et sotsiaalset ettevõtlust Eestis saab käsitleda ühe sotsiaaltöö vormina. Selle ühe väljundina nähakse koostööd kohalike omavalitsuste ja sotsiaalsete ettevõtete vahel.

Uurimuse põhitulemused on järgmised:

- Ühiste sotsiaalvaldkondlike projektide läbiviimine sotsiaalse ettevõtte kaudu. Soodustades delegeerimist, aidates ületada koostööd takistavaid asjaolusid ning vähendades KOVi ja SE vahelise konkurentsi tekkimise võimalust.
- KOVi ja SE vahelise koostöö seaduslik reguleerimine. Reguleerides ühelt poolt koostöö suhet ennast, luues soodsa olukorra KOVidele, kuid mõjutades SEde autonoomsust. Reguleerides teiselt poolt aga riiklikul tasemel sotsiaalse ettevõtluse soodustamist ja toetamist, tagades KOVides ühtlasema sotsiaalteenuste pakkumise.
- Sotsiaalse ettevõtja kaasamine linna- või maavalitsuse tegevusse valdkondlike komisjonide kaudu. Tagades SEde efektiivsuse ja jätkusuutlikkuse ning pakkudes sotsiaalteenuste arendamise võimalust (KOV tasandil).
- Üldine madal teadlikkus sotsiaalsest ettevõtlusest mõjutab sotsiaalse ettevõtluse kui nähtuse mõistmist ning selle (riigi ja isiku tasandil) mõju hindamist.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et uuritud nähtuse seisukohast on oluline jätkata selle erinevate tahkude käsitlemist ning edasiarendamist. Sellest tulenevalt soovin järgmistel õppeastmetel antud valdkonna uurimisega edasi tegeleda.

6. ETTEPANEKUD

Töö tulemustest lähtuvalt ja üldise sotsiaalse ettevõtluse alase teadlikkuse tõstmiseks eelkõige sotsiaaltöötajate, kohalike omavalitsuste ja sotsiaaltöö üliõpilaste seas, pean oluliseks välja tuua kaks ettepanekut. Üks on suunatud Ühiskonnateaduste instituudile ning teine Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioonile (ESTA):

- Lisada koostöös Tartu Ülikooli Ettevõtluskeskuse ja praktiseerivate sotsiaalsete ettevõtjatega Tartu Ülikooli Ühiskonnateaduste instituudi sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika peeriala bakalaureuse õppekavasse sotsiaalse ettevõtluse alusaine. Käsitledes sotsiaalset ettevõtlust sotsiaaltöö aspektist lähtuvalt ning tagades ühtsemad arusaamad ja võimaluse sotsiaalse ettevõtluse alaseid teadmisi sotsiaaltöö praktikas rakendada.
- ESTA liikmetele ja liikmete abil sotsiaalse ettevõtluse alase teabe jagamine (k.a lähtuvalt sotsiaaltöö aspektist) Eesti sotsiaalvaldkonna töötajatele, vabatahtlikele ja kolmanda sektori organisatsioonidele ning avalik-õiguslikele institutsioonidele.

KASUTATUD KIRJANDUS

- **Abdu, A., Johannson, E.** (2009). Social Entrepreneurship – A Case Study of SIFE Umea University. Umea School of Business. Bachelor thesis.
- **Alvord, H., Brown. D.L., Letts, W.C.** (2004). Social Entrepreneurship and Societal Transformation. An Exploratory Study. Journal of Applied Behavioral Scienc Harvard university. 40 (3), lk 260-282.
- **Alsos, G., Borch, J.O., Førde, A., Rønning, L., Klukken, I.** (2007). Community entrepreneurship- the entrepreneurial process and resource acquisition. Paper prepared for the third International Social Entrepreneurship Research Conference (ISERC).
- Ashoka. What is Social Entrepreneur? Ashoka innovators for the public.
(https://www.ashoka.org/social_entrepreneur 11.09.2013)
- **Babovic, M., Cvejic, S., Nusic, O., Pavlovic, O.** (2008). Promoting the Role of SocialEnterprises in Serbia. Social Enterprise: A new model for poverty reduction and employment generation. An examination of the concept and practice in Europe and the Commonwealth of Independent States. EMES.
- **Baxter, P., Jack, S.** (2008). Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers. The Qualitative Report. Canada. 13 (4), lk 544-559.
- Community Intrest Companies (CICs).
(<http://www.bis.gov.uk/cicregulator> 20.11.2013)
- **Cour, la A., Andersen, N. A.** (2007). Fostering social entrepreneurship through partnerships. Copenhagen Business School.
- **Creswell, J. W.** (2003). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed method approaches. Thousand Oakes: Sage.
- **Dees, J. G.** (1998). The Meaning of Social Entrepreneurship. Stanford University: Draft Report for the Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership.
- **Defourny, J.** (2004). Social Enterprise in an Enlarged Europe: Concept and Realities.
- **Defourny, J.** (2001). From Third Sector to Social Enterprise. Edited by Borzaga, C., Defounry, J. The Emergence of Social Enterprise. London and New York, Routledge,.
- **Defourny, J., Nyssens, M.** (2008). Social Enterprise in Europe: Recent Trends and Developments. Social Enterprise Journal. 4 (3), lk 202-228.
- **Defourny, J., Nyssens. M.** (2006). Defining Social Enterprise. At the crossroads of market, public policies and civil society. Osborne, S, P. Routledge Studies in the Management of Volunatary and Non-Profit Organizations. New York.

- **Deforney, J., Pestoff, V. (2008).** Images and Concepts of the Third Sector in Europe. EMES.
- Eesti Korterühistute Liidu Arengukava 2015. (2009). Eesti Korterühistute Liit, Tallinn.
- **Esping-Andersen, G. (1998)** The Three Worlds of Welfare Capitalism. Princeton University Press, New Jersey.
- **Evers, A. (2004).** Mixed Welfare Systems and Hybrid Organisations – Changes in the Governance and Provision of Social Services. Sixth International Conference of the International Society for Third-Sector Research Ryerson University and York University, Toronto.
- **Ewijk, Hans van (2013).** Sotsiaaltöö teadmiste kogum. Sotsiaaltöö ajakiri, 4, lk 9-10.
- **Ewijk, Hans van (2010).** Community policy and community work. European Social Policy and Social Work. Citizenship-based social work. Routledge, lk 90-116.
- **Ewijk, Hans van (2008).** Kodanikkonnal põhinev sotsiaaltöö. Sotsiaaltöö, 4, lk 42-51.
- **Flick, U. (2011).** Introducing Research Methodology: A Beginner's Guide to Doing a Research Project. Los Angeles: SAGE.
- **Gray, M., Healy, K., Crofts, P. (2003).** Social Enterprise: is it the business of social work. Australian Social Work. 56 (2), lk 141-154.
- **Hoogendoorn, B., Hartog, C. M. (2010).** Prevalance and determinant of social entrepreneurship at the macro-level. Research Report, The Netherlands: EIM.
- **Hulgård, L. (2012).** Social Entrepreneurship – an emerging alternative to mainstream market economy or a contribution to the privatization of social responsibility? SERNOC. Konverentsi ettekande slaidid.
- **Hulgård, L. (2010).** Discourses of Social Entrepreneurship – Variations of the Same Theme? EMES European Research Network. 10 (1), lk 2-21.
- **Kerlin, A. J. (2006).** Social Enterprise in the United States and Europe: Understanding and Learning from the Differences, 17, lk 247-263.
- **Kink, S. (2013).** Sotsiaalse ettevõtluse tõlgendused Eesti ühiskonnas. Magistritöö, Tartu.
- Kodanikuühiskonna Arengukava 2011-2014. (2011).
- Kodanikeühendused ja kodanike kaasamine eesti kohalikes omavalitsustes. (2004). Siseministeerium, Tallinn.
- Kohaliku omavalitsuse üksuste avalike teenuste lepinguline delegeerimine kodanikeühendustele. (2009). Analüüsi lõpparuanne. Siseministeerium, Tallinn.

- **Laherand, M.-L.** (2010). Kvalitatiivne uurimisviis. OÜ Sulesepp: Tallinn.
- **Leadbeater, C.** (1997). The rise of social entrepreneur. Demos.
- **Lillemets, A.** (2013). Sotsiaalse ärimudeli arendamise abivahend. Magistritöö, Tartu.
- **Lillemets, A.** (2011a). Eesti sotsiaalse ettevõtluse kogemuste ja olukorra kaardistamine. Uuringu aruanne. EMSL, Tallinn.
- **Lillemets, A.** (2011b). Teiste riikide kogemused sotsiaalse ettevõtluse eestkoste ja koostöö korraldamisel. Uuringu aruanne. Viidud läbi EMSL projekti „Sotsiaalse ettevõtluse eestkostevõrgustiku loomine“ raames, Tartu.
- **Mair, J.** (2010). Social Entrepreneurship: Taking Stock and Looking Ahead. Working paper, IESE Business School. University of Navarra.
- **Mair, J., Marti, I.** (2006). Social Entrepreneurship Research: a Source of Explanation, Prediction, and Delight. Journal of World Business. 41 (1), lk 36-44.
- Majandusaasta aruanne. (2013). Mittetulundusühing Sinule.
- Mis on kodanikuühiskond? Hea kodanik. Vabauhenduste Liit EMSL, kodulehekülg (<http://www.ngo.ee/kodaniku%C3%BChiskond> 22.09.2013)
- Mis on SEV? Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik, kodulehekülg. (<http://sev.ee/vorgustik-2/mis-on-sev/> 20.09.2013)
- MTÜ Sinule, kodulehekülg. (<http://www.sinule.org/eesti/kes-me-oleme/> 11.12.2013)
- **Naaber, M.** (2012). Kliendikeskse teenuse võti peitub koostöös. Sotsiaaltöö ajakiri, 1, lk 28-29.
- **Nagler, J.** (2007). Is Social Entrepreneurship Important for Economic Development Policies? University of New South Wales, Sydney.
- **Neck, H., Brush, C., Allen, E.** (2009). The landscape of social entrepreneurship. Business Horizons. 52 (1), lk 13-19.
- **Nichols, A.** (2006). Social Entrepreneurship. New Models of Sustainable Social Change. Oxford University Press, New York.
- **Noorkõiv, R., Loodla, K.** (2013). Kohaliku omavalitsuse üksuste võimekuse indeks 2012. OÜ Geomedia, Tartu.
- Our vision. (<http://www.child.uk.net/about.php> 20.11.2013)
- **Parve, V.** (2008). Külaseltsid – hoolekande kasutamata ressurss. Sotsiaaltöö ajakiri, 1, lk 26-29.

- **Patton, M. Q.** (2002). Qualitative research and evaluation methods. Thousand Oaks: Sage. Third edition.
- **Peredo, A. M., McLean, M.** (2006). Social Entrepreneurship : A critical review of the concept. Journal of World Business, 41, lk 56-65.
- **Pärenson, T.** (2011). Social impact evaluation in social enterprises in Estonia: need, readiness and practices. Doktoritöö, Tartu.
- **Roivanen, I.** (2005). Kohalik kogukond kui kogukonna sotsiaaltöö tegevusväli. Põhjamaade kogukonnatööst Soome kogukonna sotsiaaltöö vaatenurgast. Sotsiaaltöö, 3, lk 26-30 ja 4, lk 36-40.
- **Santos, D. G., Mendonca, J., Amaral, M.** (2012). From Nonprofit to For-profit enterprises: Entrepreneurial ventures typology. Paper to be presented at the DRUID Academy on Venue: University of Cambridge.
- Seiku protsess. Sotsiaalse Ettevõtluse Inkubaator, kodulehekül. (<http://seiku.ee/> 22.09. 2013)
- **Selg, M.** (2012). Sotsiaaltöö konteksti kujundavad diskursused. Toim. Strömpl, J., Selg, M., Linno, M. Narratiivne lähenemine sotsiaaltööuurimusele. Laste väärkohtlemise lood Tartu Ülikooli Kirjastus, Tartu, lk 62-112.
- Social enterprise terminology. The Institute for Social Entrepreneurs. Serving social enterprises around the globe. (http://www.socialent.org/Social_Enterprise_Terminology.htm 20.09.2013)
- **Sokolova, M.** (2012). Sotsiaalse ettevõtte definitsioon Eesti kontekstis. Magistritöö, Tallinn.
- **Sommerrock, K.** (2010). Social Entrepreneurship Business Models. Incentive Strategies to Catalyze Public Goods Provision. Palgrave Macmillan, London.
- Sotsiaalhoolekande seadus. RT I, 18.04.2013, 8
- Statistikaamet. Rahvastik 1. Jaanuar – aasta, haldusüksus või asustusüksuse liik, sugu ning vanuserühm.
- Statistikat kodanikuühiskonnast. Siseministeerium, kodulehekül. (<https://www.siseministeerium.ee/kodanikuuhiskonna-statistika/> 20.11.2013)
- **Sutt, H.** (2011). Sotsiaalsete ettevõtete olemus ja probleemid Eestis. Magistritöö, Tartu.
- **Zahra, S.A., Gedajlovic, E., Neubaum, D., Shulman, J.** (2009). A typology of social entrepreneurs: motives, search processes and ethical challenges. Journal of Business Venturing. 24 (5), lk 519-523.
- **Thomson, J., Alvy, G., Lees, A.** (2000). Social entrepreneurship – a new look at the people and potential. Management decision. 38 (5), lk 328- 338.

- Võhma linna kodulehekülg.
[<http://vov.matti.ee/vohmalv/>], 11.12.2013.
- Võhma linna 2012. aasta eelarve.
[<http://vov.matti.ee/vohmalv/?id=524>]. 11.12.2013.
- **Weerawardena, J., Mort, G. S.** (2006). Investigating social entrepreneurship: A multidimensional model. *Journal of World Business*, 41 (1), lk 21-35.
- **Wilhen, J. P.** (2013). Praktika loomine. *Sotsiaaltöötaja kui meister*. Sotsiaaltöö ajakiri, 5.
- Ülevaade Eesti omavalitsuskoostalitsemise puudutavatest tendidest, probleemidest ja eri osapoolte ettepanekutest. (2012). Siseministeerium, Tallinn.

LISAD

LISA 1. Intervjuu kava

Eesmärk: Intervjuu eesmärgiks on kaardistada sotsiaalnõuniku ja sotsiaalse ettevõtte juhi seisukohtadele tuginedes sotsiaalse ettevõtluse kui sotsiaaltöö tegemise viisi võimalused Eestis.

Sissejuhatus (ajaline kestvus 1-3 min): Olen tänulik, et leidsite aega selleks intervjuuks, mis moodustab osa minu bakalaureusetööst Tartu Ülikooli sotsiaaltöö, sotsiaalpoliitika ja sotsioloogia erialal. Töö teemaks on „Sotsiaalne ettevõtlus kui üks sotsiaaltöö vorm Eestis sotsiaalse ettevõtte ning kohaliku omavalitsuse koostöö näitel”.

Vestluse eesmärgiks on kaardistada Teie, kui spetsialisti, seisukohtadele tuginedes sotsiaalse ettevõtluse kui sotsiaaltöö tegemise viisi võimalused Eestis. Vestlus tugineb kolmele peamisele teemale: koostöösuhete sotsiaalse ettevõtte ja KOV vahel; sotsiaaltöötaja ja sotsiaalse ettevõtja nägemus (kogukondlike) sotsiaalsete probleemide lahendamise; sotsiaalteenuste ja sotsiaalse ettevõtte arendamine.

Transkribeerimise ja analüüsi lihtsustamiseks salvestan Teie eelneval nõusolekul intervjuu. Kuna olete intervjuueeritavana valdkonna spetsialisti positsioonil, kasutan Teie nõusolekul oma töös Teie nime ning ametinimetust.

Teemad ja küsimused:

I. Partnerlussuhe ja koostöö:

- Kirjeldage palun MTÜ Sinule ja Võhma linna (KOV) omavahelist koostööd hetkel.
- Kas ja millised on selle koostöösuhete puudused/vajakajäämised? Mis võivad olla puuduste põhjuseks?
- Mida peate kõige olulisemaks mida omavaheline koostöö Teile (kui sotsiaalnõunikule/sotsiaalsele ettevõtjale) pakub?
- Kas ja kuidas mõjutab Teie vaheline koostöösuhete koostööd teiste osapooltega: (sotsiaaltöö, sotsiaalse ettevõtte) klientide, nende sotsiaalsete võrgustikega ja teiste kohalike ettevõtjatega?
- Kas ja kuidas KOV ja MTÜ Sinule omavaheline koostöö mõjutab Teie igapäevatööd? (Kas panustades lisaressursse koostööle, tuleb mujalt järeleandmisi teha?)
- Kas ja kuidas peab olema riiklikul tasemel reguleeritud KOVide ja seal tegutsevate era ja kolmanda sektori organisatsioonide (eelkõige SEde) omavaheline koostöö?

Lisaküsimus KOVile:

- Kas praegune sotsiaalhoolekandesüsteem pigem soodustab või takistab omavahelist koostööd sotsiaalprobleemide lahendamisel kogukonna tasandil? Palun põhjendage lühidalt.
- Kuidas hindate oma teadlikkust sotsiaalsest ettevõtlusest (selle võimalustest). Palun põhjendage lühidalt.

(teemabloki ajaline kestvus: 25 min)

II. Kogukonna sotsiaalprobleemide lahendamine:

(Kuidas on sotsiaalprobleemidega tegelemine KOVis jagatud)

- Kas ja kuidas mõjutab MTÜ Sinule sotsiaalprobleemide lahendamist kogukonnas?
- Kas ja kuidas tuleks Teie meelest jagada sotsiaalkaitse ülesandeid KOVi ja MTÜ Sinule vahel?
- Kas MTÜ Sinule peaks vastutama Võhma linnas konkreetse (või mitme) sotsiaalkaitse valdkonna eest? Missugused valdkonnad need oleksid?

Lisaküsimus KOVile:

- Kas ja kuidas muudab sotsiaalteenuste delegeerimine MTÜle omavalitsuse tegevust efektiivsemaks?

(teemabloki ajaline kestvus 15 min)

III. Sotsiaalteenuste ja sotsiaalse ettevõtluse arendamine:

- Kes on Teie arvates sotsiaalne ettevõtja?
- Kas ja kuidas mõjutab MTÜ Sinule tegevus Eesti sotsiaalpoliitilist süsteemi?
- Kui jätkusuutlik on MTÜ Sinule sotsiaalteenuste pakkumisel? Mille alusel Te seda hindate?
- Millised on MTÜ Sinule pakutavate sotsiaalteenuste arenguvõimalused?

Lisaküsimus MTÜ Sinule:

- Mida on võimalik sotsiaaltööl ja sotsiaaltöötajal sotsiaalse ettevõtte tegevusest õppida?

Lisaküsimused KOVile:

- Mida on sotsiaalsel ettevõttel ja ettevõtjal võimalik sotsiaaltöölt õppida?

(teemabloki ajaline kestvus 15 min)

Kokkuvõtte (ajaline kestvus 1-2 min): Minu poolt rohkem küsimusi ei ole. Kas Teil on omaltpoolt veel midagi lisada? Täna Teid intervjuus osalemast.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Signe Algma
(sünnikuupäev: 15.03.1989)

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
„SOTSIAALNE ETTEVÕTLUS KUI ÜKS SOTSIAALTÖÖ VORM EESTIS
SOTSIAALSE ETTEVÕTTE JA KOHALIKU OMAVALITSUSE KOOSTÖÖ NÄITEL”,
mille juhendaja on *Mag* Mervi Raudsaar
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 22.01.2014